

ELANUL

Nr. 150
AUGUST
2014

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COM. GĂGEȘTI, JUD. VASLUI

Participanții la prima activitate a
Asociației Culturale „Academia Rurală Elanul”
17.05.2003 - Giurcani

Elanul 150

Dan RAVARU

România contemporană se caracterizează, în ansamblul ei, printr-un accentuat proces de polarizare. Cel mai evident aspect al acesteia este, desigur, cel care se desfășoară pe plan social-economic. De la an la an, cu o nerușinare care depășește orice limită, unii adună bogății imense, iar alții devin tot mai săraci, doar subzistând. Dacă totul s-ar petrece numai aici, am corela acest proces cu ceea ce se întâmplă în orizont internațional (însă, spre deosebire de realitatea autohtonă, capitaliștii „de tradiție” n-au beneficiat de jefuirea vechii economii) – iată de ce, în România, polarizarea îmbracă aspecte originale.

- continuare în pagina 2 -

O revistă pentru minte și suflet, la 150 de apariții: *Elanul*

prof. univ. dr. Vlad CODREA

Fără nicio îndoială, numărul revistei *Elanul* în care apar aceste rânduri are o semnificație aparte. Este a o sută cincizecea apariție a unei reviste deosebite, dacă este a ne gândi la cum și unde a apărut și continuă să apară, într-o vreme în care multe alte reviste cu mai mari pretenții, au sucombat. Rod al dăruirii unor entuziaști – sufletul acestui grup a fost și rămâne Marin Rotaru, din Giurcani -, revista al cărui nume se leagă de „apa” Elanului și care în cele din urmă nu este altceva decât cartea de vizită a Academiei rurale de la Giurcani, înmănunchiază lunar contribuții culturale și științifice de acuratețe care prin paginile ei sunt dăruite unui public larg, vasluian și nu numai.

- continuare în pagina 3 -

Lansarea monografiei
„Caragaci - un sat românesc din Bugeac”,
de Petru Ujeuca (în mijloc), 15 aprilie 2006

Gânduri la ceasul de gală al revistei „Elanul” – nr. 150

Laurențiu CHIRIAC

Timpul e mereu nemilos. El este ceva care distribuie tuturor lucrurilor toată durata lor precisă și le face să participe la ce a fost, este și va fi, fără ca el însuși să devină durată în înțeles sensibil. Din acest punct de vedere, se pare că odată cu nr. 150 al revistei „ELANUL” putem vorbi de întruparea în scris a trecutului glorios al plaiurilor vasluiene și a personalităților a căror nume emănă și acum impulsul de recunoștință al neamului din care se trag. Această interesantă revistă de cultură a Asociației Culturale „Academia Rurală ELANUL” din Giurcani (com. Găgești, jud. Vaslui) a fost cea care a făcut autoritatea în epocă și a căror studii, articole și recenzii au impresionat ca simbol și rezonanță pentru întreaga viață a comunităților locale din trecut. În ea s-au înfiripat nu numai ample studii despre tradițiile, obiceiurile și datinile străbunilor noștri, dar și inedite articole despre vechimea oamenilor și a locurilor, despre epocile istorice care și-au croit drum prin destinul acestora.

- continuare în pagina 3 -

150

Elanul 150

- urmare din pagina 1 -

Simpozionul „Istorie și spiritualitate la Frunțișeni”, iulie 2009

Cezar Ivănescu și Dan Răvaru, Vetrișoia, 8 iulie 2007

Simpozion, Giurcani, noiembrie 2011

În învățământ avem olimpici pe plan național și internațional, 50.000 de tineri care studiază în străinătate, dar și cei mai mulți analfabeți din Uniunea Europeană. Avem institute de tot felul, o activitate editorială fără precedent (ca număr de titluri, cel puțin), dar și o scădere, tot fără precedent, a nivelului cultural. Sunt bani cheltuiți pe cărți și publicații de strictă specialitate, cu câte zece, cel mult douăzeci de cititori, dar și bani cheltuiți pentru imensele producții de tabloide. Punem în scenă spectacole de cea mai înaltă ținută și cea mai redusă accesibilitate, dar și circ de cea mai joasă speță, cu mii de fațete pentru cei mulți și prostiți.

Cândva nici vorba de asemenea polarizare. Spre a demonstra aceasta pe deplin, ajunge exemplul genialului Nicolae Iorga, care ținea conferințe în cele mai diverse locuri din țară, reușind să se facă înțeles de orice țăran, iar prin publicația „Neamul românesc”, pătrundea oriunde exista interesul pentru spiritualitate, slujindu-și, astfel, cu adevărat neamul său.

Ca să revenim, în această prestigioasă abundență s-au înscris numeroase alte publicații, apărute la Bârlad, ieșind în relief, din punctul nostru de vedere, „Răzeșul” și „Documente răzășești”, datorate strălucitului reprezentant al localismului creator, Virgil Caraiivan.

La ora actuală, nobila ștafetă a unei armonizări între cercetarea științifică și necesarul său impact în comunitate a fost preluată de revista „Elanul”. Numele său a fost preluat de la un râu care, hidrologic văzut, are un debit modest, potențat, însă, dacă ne putem exprima așa, de un formidabil debit cultural-istoric. În zona determinată de Elan și afluenții săi există o adevărată concentrare de personalități „pe metru pătrat”: Cantemireștii, cu extraordinarul Dimitrie, Cuzeștii, care l-au dat pe primul Domn al României, Costăcheștii, cu mitropolitul cărturar Veniamin și un prim-ministru, fondator al partidului conservator (cel adevărat), poetul Beldiman de la Hoceni, savanții Balmuș și Botez, de la Murgeni și Giurcani, cei din familia Juvara, etc.

Revista și-a onorat pe deplin numele. A reușit să adune în jurul ei mai întâi un mic grup de cărturari din zonă, treptat s-au adăugat mulți alți colaboratori, dar cei dintâi au rămas un fel de nucleu tare. Ei au fost cei care-au trebuit să înfrângă mai întâi obstacolele de ordin financiar, care se puneau de-a curmezișul apariției revistei. Cu toate inerentele suișuri și coborâșuri, de fiecare dată s-au găsit soluții, unele chiar inedite, până la o liniștire a apelor de la intrarea sub oblăduirea Consiliului Județean Vaslui și a Centrului pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale. Dacă am pomenit de fluctuațiile legate de fondurile necesare continuității revistei, în ceea ce privește calitatea materialelor publicate nu observăm nici o schimbare. De la primul până la cel de-al 150-lea număr, cel aniversar, nu s-a făcut nici un rabat, nu s-a întâlnit nici cel mai mic dintre penibilele compromisuri. Tematica a rămas aceeași, complexă și variată, păstrând formula clasică a valorii reale, unitatea în diversitate: arheologie, istorie din toate etapele, etnografie, folclor, literatură, comemorări, științe, documente de arhivă. Totul, însă, cu o largă deschidere față de tot ceea ce-i nou în domeniile respective. Fără a încălca criteriul necesar al modestiei, putem afirma că în paginile revistei au apărut lucrări originale, că s-a ajuns la concluzii inedite, adevărate contribuții pe plan național.

La vârsta de 150 de ani, nu putem decât ura revistei „Elanul”, redactorilor și colaboratorilor acesteia, dar și cititorilor, noi și noi contribuții la viața spirituală, noi prilejuri de bucurie la fiecare răsfoire a paginilor sale.

Gânduri la ceasul de gală al revistei „Elanul” – Nr. 150

- urmare din pagina 1 -

Nu în ultimul rând, arheologia, cultura, arta, literatura, educația, etnografia, genealogia etc. au fost extrem de bine reflectate în paginile acestei generoase reviste, satisfăcând eterna aspirație a cititorilor ei spre cunoașterea și valorizarea ființei românești.

Revista „ELANUL” - înainte de a fi o tribună a învățământului istoric și un așezământ al spiritului - este un „edificiu” scriitoricesc a cărui boltă susține viața culturală din județul Vaslui. Această revistă constituie o lume a generozității și a pasiunii pentru trecut și pentru frumusețea sa, plămădită pe principii morale și sugestie culturală, cu oameni care și-au nutrit speranța devenirii din seva gloriei trecute. „**Șezătoare**” **dătătoare de viață și eternitate**, cu un tumult cultural-istoric deosebit, revista „ELANUL” se mândrește și astăzi cu faima spiritului oamenilor locului din județul Vaslui și cu sfințele comori ale unor adevărați patrioți, dintre care cei mai de seamă au fost cercetătorii trecutului. Frumusețea și spiritualitatea ei au dus la actuala emulație de valori cultural-istorice deosebite, concretizate prin multitudinea de **voci distincte** ale prezentului - trecute prin ciurul lecțiilor de istorie, cât și prin realizarea unor activități științifice și cultural-artistice profund mișcătoare. Cu această vitalitate și credință a trecutului, ea a rezistat timp de **150 de numere!**

De fapt, marele merit al revistei „ELANUL” este nu numai acela că „scormonește” în labirintul trecutului, analizează cotidianul și țintește spre orizontul viitorului, ci și acela că salvează de la uitare opere și destine, le relansează la bursa interesului zilei, iar memoria culturală a zonelor rurale și urbane din județul Vaslui este intens valorificată în paginile ei. De altfel, cea mai mare izbândă a acestei prestigioase reviste a fost aceea că a reușit reîntoarcerea sufletului locuitorilor din județul Vaslui la valorile de altădată ale neamului românesc.

Într-o perioadă de căutări ale identității culturale, redactorii coordonatori - înv. MARIN ROTARU și prof. dr. CRISTIAN ONEL, alături de redactorii corespondenți și de alți colaboratori ai revistei „ELANUL” și-au asumat rolul de verigă de legătură între săraci și bogați, între culti și inculti, între țărani și orășeni, îmbogățindu-le viața tuturor acestora cu noi cunoștințe și informații despre trecutul și prezentul lor, trezindu-le interesul și nevoia de a se studia și de a se înțelege mai bine. Astăzi ar trebui să conștientizăm că acești truditari ai scrisului au avut menirea de a lumina spiritualicește o lume care încă încearcă să se definească. A fost nevoie de câteva decenii pentru ca aceste visuri să se realizeze. Oricum, revista „ELANUL” se constituie astăzi într-un for științific al scrisului care valorifică pe deplin moștenirea culturală și științifică a județului Vaslui. În același timp, trebuie spus faptul că niciunde vrednicia și măreția inimii acestor cărturari ai locului nu pot fi mai nimerit prețuite, nici unui loc nu poate a-i urma o mai adevărată strălucire a gândurilor lor decât în paginile acestei reviste.

În concluzie, ceasul de gală al Revistei „ELANUL” va fi sărbătorit așa cum se cuvine, căci această tribună a istoriei merită și i se cuvine să se hrănească din realizările măștrilor și discipolilor săi. Acest forum de cultură și de istorie va rămâne tot timpul o realizare ambițioasă, pentru că a cerut mai mereu o cantitate enormă de viață și de noblețe încorporată în sufețele puternice ale editorilor săi. Fără activitatea ei, județul Vaslui nu i s-ar fi recunoscut atât de clar aura sa cultural-istorică! Revista „ELANUL” a coagulat în timp ideile și plăcutele năzuințe ale cărturarilor ei, legând destine ale tribunilor și iubitorilor de istorie, dar - mai ales - autentificând efervescenta viață științifică și culturală din județul Vaslui. În fond, generații întregi de redactori și colaboratori ai săi au lucrat la zidirea acestor fundamente, contribuind la cristalizarea unui spirit vasluian și la afirmarea unor personalități culturale locale și naționale, fapt pentru care oricând ea își merită lauda și cinstirea noastră, a contemporanilor.

În fine, întrucât acest sanctuar al luminii adevărului istoric, unde inimoșii slujitori ai vechilor comori veghează și trudesc ca flacăra să nu se stingă - a demonstrat că în județul Vaslui trecutul și prezentul trăiesc într-un *continuum* armonios, sub forma unei permanențe cu valoare de simbol pentru un viitor care obligă la mai mult și la mai bine!

LA MULȚI ANI revistei „ELANUL” și slujitorilor ei!

Bursuci, com. Epureni, 29 iunie 2011

O revistă pentru minte și suflet, la 150 de apariții: *Elanul*

- urmare din pagina 1 -

Cei care o așteaptă la fiecare dintre aparițiile lunare nu sunt înșelați în așteptările lor, fiindcă află între paginile ei de fiecare dată contribuții ce conțin fie informații științifice de valoare, fie încercări literare de sensibilitate.

Revista nu s-a remarcat niciodată prin stufoșenia de pagini a vreunui număr, nici prin luciul copertelor... De altminteri, nici nu s-a dorit vreodată a fi așa. Ceea ce s-a dorit a fost calitatea articolelor, iar la acest capitol nu există îndoieli legate de exigența colectivului redacțional care a analizat scrierile depuse spre publicare. Cititorul de la sat ori oraș poate astfel afla prin intermediul revistei, despre frumoase progrese ale unor cercetări arheologice, despre rodul unor investigații de ordin istoric, ori din sfera științelor naturii. Pământul vasluian merita pe deplin o astfel de revistă, fiindcă oferă anual mărturie de excepție despre istoriile mai apropiate, ori dimpotrivă mult îndepărtate în timpul geologic. Valoarea rezultatelor cercetărilor științifice asociate unor astfel de descoperiri ar fi mult mai palidă, dacă ele nu s-ar face cunoscute și publicului larg. Cititorii revistei au putut astfel afla despre situri arheologice până nu demult neștiute, despre documente lămuritoare pentru istorii antice, medievale ori mai recente, sau despre deslușirea unor trecute lumi ale căror vârste exced cu mult istoria umanității și care se exprimă în milioane de ani, reconstituite prin intermediul mesajelor înscrise în roci ori fosile.

A fonda o revistă nu este întotdeauna neapărat o lucrare complicată. Cu totul alta este însă situația atunci când dorești a-i asigura o îndelungată și continuă existență. Din acest considerent, fiindcă timpul și locul sunt potrivite, mulțumesc colegial tuturor celor care s-au implicat număr după număr în munca redacțională și de tipărire a revistei, dar și celor care i-au înțeles rosturile și i-au asigurat susținerea bănească. Fără toți aceștia nu am putea consemna această cifră, o sută și jumătate! Dacă astfel de contribuții se vor permanentiza, atunci putem rămâne optimiști și în privința viitorului revistei, pe care îl dorim rodnic și îndelungat. Elanul, această foaie pentru minte, inimă și literatură în variantă vasluiană, va confirma fără doar și poate și în anii ce vin, fiindcă este ridicată și susținută prin dragoste și pasiune. La vreme aniversară pentru revista dragă sufletelor, noastre socotesc a-i fi pe măsură potrivite cele înscrise pe frontispiciul spiritual al unei universități de dincolo de ocean: *crescat scientia, vita excolatur!*

FENOMENUL CULTURAL „ELANUL”

Theodor CODREANU

22 decembrie 1989 a adus, în cultură, un suflu nou, extins nu doar în mediul urban, dar și în cel sătesc, reluând vechea tradiție dintre cele două războaie mondiale, când era posibil să se tipărească, timp îndelungat, reviste precum cea de la Vișoara – Băsești / Dodești, *Glasul nostru*, scoasă de învățători pasionați, precum Ioan D. Balan, Ion Ionescu, la care au colaborat scriitori ca Victor Ion Popa, George Tutoveanu sau Virgil Caraivan. În 1998, grație pasiunii unor intelectuali ai satului (Marin Rotaru, în primii ani și Gheorghe Gherghe, Cristian Onel ș.a.) a apărut sub auspiciile Asociației Culturale „Academia Rurală Elanul”, la Giurcani, comuna Găgești din județul Vaslui, o publicație lunară, *Elanul*, care, cu timpul, va deveni prestigioasă prin valorificarea patrimoniului istoric și cultural local, dar atrăgând și colaborări ale unor condeie valoroase nu numai din județ, dar și din țară. Să remarc și sprijinul permanent al Centrului de Creație din Vaslui, prin Dan Ravaru, care a asigurat constanța aparițiilor și a prestigiului publicației, ajunse, iată, astăzi, la numărul 150, record de care nici multe reviste din orașele importante n-au parte.

Salut cu căldură performanțele colectivului redacțional și urez *Elanului* să nu-și piardă... elanul, spre a face să dăinuie acest remarcabil fenomen cultural.

Un oaspete drag,
poetul Grigore Vieru,
Vetrișoia 2003

LA MULȚI ANI!, ELANUL

Ion N. OPREA

„Elanul este revista editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și Școala „Mihai Ioan Botez” din Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui. Apare din anul 1998”, scriam în volumul „Hușul în presa vremii de la Melchisedec până în zilele noastre, 1869-2006”, apărut la Tipo-Moldova, Iași, în 2007, și, după ce îi prezentam datele de identificare notam ceea ce spunea domnul Marin Rotaru, redactorul-șef, despre tradiția culturală a locurilor: „...reuniți în Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul”, înființată în aprilie 2003, intelectualii locului, depresiunea colinară „Horincea-Elan-Prut”, își aduc contribuția la istoria și cultura zonei, continuând o tradiție mai veche a scriitorului Virgil Caraivan, născut la Șuletea, autorul revistelor „Răzeșul” (1926) și „Documente răzeșești” (1932-1934)”...

În medalionul rezervat publicației care deja avea o vârstă și o activitate onorabile, cu articole lunare de arheologie și istorie, recenzii, cronici culturale, poezie, proză, evidențiam în cartea mea aportul unor colaboratori locali printre care prof. Gheorghe Clapa cu „Mărturii istorice privitoare la satul Rânzești pe Prut”, prof. Dumitru Apostolache „Oameni de pe Valea Elanului în istoria Inspectoratului școlar al județului Vaslui”, Dan Ravaru cu „Grumăzești, vechea vatră a Muntenilor de Sus”, prof. Teodor Hardon cu „Movilele și rolul lor în peisajul geografic al Depresiunii Elanul”..., dar și cuvintele de aducere aminte despre unele personalități ale locurilor: „Costachi Calligari”, 1852-1888, de Costin Clit, „prof. Colea Damian Gheorghe”, de Dumitru Bahrim, „N. C. Bejenaru” și „Vasile Alexa”, de Ion Diaconu, a meritosului arheolog Ghenuță Coman, creionat de prof. Laurențiu Chiriac...

Timpul s-a scurs, s-a îmborsădit și primeste colectivul redacțional prin cooptarea și a unor universitari și noi specialiști în publicistică, însuși editorii nu mai sunt aceiași, s-au înmulțit și profesional colaboratorii, aria tematică s-a diversificat, ilustrația la fel, articolele răspund mai mult preocupărilor actuale: „Învățămintul din județele Vaslui, Tutova și Fălcui în perioada interbelică” de N. Ionescu, „Curțile Domnești din Vaslui – Reședința domnească a Țării de Jos a Moldovei” de cercetătorii Șt. Costică Asăvoaie și dr. Laurențiu Chiriac, „Vaslui – 1475, cea mai mare victorie românească” de Dan Ravaru, în nr. 144, februarie 2014, „Izvor de apă vie: Obiceiuri de babe, mărtișor și 40 de mucenici” de Dan Hardon, „Securitatea și intelectualii în România anilor 80” de Liviu Țăranu...

Și lucru foarte îmbucurător: Revista Elanul de la Giurcani-Vaslui, tipărită la S.C. Irimex SRL Bârlad, cu sprijinul în special al Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui, place, este căutată, citită și comentată de foarte mulți cititori din țară și de peste hotare: Canada, Anglia, Franța, Germania și nu numai.

- Este o publicație bine ancorată în realitățile istorice, îmi declară de fiecare dată prof. univ. dr. Ioan Caproșu, istoric de renume, când ne întâlnim și discutăm despre ea.

Cu același interes și păreri favorabile este primită și consultată revista Elanul nu numai de specialiștii și cercetătorii de la Filiala Iași a Arhivelor Naționale a României, ci și de la Biblioteca Centrală Universitară „Mihai Eminescu”, Iași, Biblioteca Muzeului Literaturii Române, Iași, mereu expusă la vedere.

La cel de- al 150-lea număr, La mulți ani!, Elanul.

Revistei „Elanul” la mulți ani!
Redacției, colaboratorilor și cititorilor multă sănătate!
Mândrița și Serghei COLOȘENCO

„Țara are nevoie mai mult
de caractere decât de talente”.
Regele Carol I (1866-1914)

Gânduri bune revistei „Elanul” la numărul 150

Nicolae IONESCU

În luna august a acestui an, revista **Elanul**, editată cu mari eforturi de un colectiv inimos în frunte cu învățătorul Marin Rotaru, „un adevărat apostol al zonei”, din cadrul Asociației Culturale „Academia Rurală Elanul” din Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui, ajunge la numărul rotund de 150, fiind înființată în 1998, acum 16 ani...

În paginile revistei, intelectuali de prestigiu au sădit în inimile cititorilor *dragostea de muncă, adevăr, cultură și frumos*. Bogatele tradiții ale depresiunii Elanului se încadrează armonios în istoria județului Vaslui, ne stimulează și obligă. Ne aflăm la confluența trecutului - care a dat valori durabile - cu timpul actual, cărui trebuie să-i aparținem. În paginile publicației de-a lugal anilor prin articolele publicate s-au pus în circulație noi informații din știință și cultură, din ethosul zonei îndeosebi, evitându-se pe cât a fost cu putință, aprecierile globale, nediferențiate, care ar fi putut crea o imagine deformată, unilaterală, a problematicii pusă în discuție în paginile revistei. Dar ca orice demers uman și efortul colaboratorilor este perfectibil.

Evoluția revistei, în cei peste 16 de ani de apariție, reprezintă o pagină însemnată din istoria culturii vasluiene și nu numai. Este o existență cu *suișuri și coborășuri*, cu etape de înflorire și momente dificile, care a însemnat mai mult decât o școală, pentru colaboratori, și o tribună de informare, pentru cititori. În cadrul ei s-a realizat o informare culturală și o educație complexă, promovându-se toposul acestor meleaguri, formându-se un adevărat *spirit al Elanului*.

Suntem cu toții bucuroși că suntem colaboratori ai revistei și călăuziți de lumea fascinantă a cunoașterii, înțelegem frumusețea vieții culturale și ne raportăm filosofic universului, într-o căutare permanentă a esențelor și a adevărilor. Sărbătorirea a 150 de numere găsește revista hotărâtă să reziste timpului, să perpetueze tradiția și valorile, mai departe într-o lume agitată, globală, în schimbare, dar nu în bine, aflată în criză economică, morală și spirituală.

De aceea, încheind aceste rânduri, avem convingerea că în continuare revista va apărea cu sprijinul Centrului Județean pentru Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui, a colaboratorilor și a oamenilor de bine din această parte de țară, spre propășirea culturii și spiritualității zonei în care muncim și trăim.

La acest moment sărbătoresc, ne vine în minte urarea:

VIVAT, CRESCAT, FLOREAT !

*Toată stima inițiatorilor Academiei
Rurale „Elanul”, în frunte cu Marin
Rotaru, care au reușit să creeze o oază
de spiritualitate într-o zonă geografică
marcată de marele Dimitrie Cantemir.*

*Viață lungă revistei „Elanul” din
Giurcani !*

Mircea COLOȘENCO

„Elanul” – 150

Lina CODREANU

E un act de cultură notoriu dacă o revistă zonală, așa cum este „Elanul” atinge numărul 150 de apariții publicistică. Fondată în anul 1998, revista a ajuns la anul al XIV-lea, fiind editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” și de Școala „Mihai Botez” din satul Giurcani, comuna Găgești din județul Vaslui. Apariția acestei publicații este un exercițiu de continuitate, întrucât în fostul județ Fălciu, în perioada interbelică, au fost inițiate reușite, chiar dacă au avut apariții meteorice. Amintesc în acest sens de revistele bărlădene „Ion Creangă” (1908-1921), „Florile dalbe” (1919, la Bârlad), „Miron Costin” (1913-1916), „Freemătul literar” (1923) și „Idealul” (1923-1926). Acestea aveau atuu unii larg evantai de problematici, colaborări „alese” ori o bogată arie de distribuire. N-au lipsit din câmpul revuistic publicațiile rurale (foi, ziare, reviste culturale) ce au apărut la sate, din inițiativa inimoșilor intelectuali, îndeosebi cadre didactice. Semnalăm: „Glasul Nostru” (1931, Băsești – Vișoara). Și „Elanul” a avut greutăți de apariție până ce, din 2005, a intrat sub sprijinul Centrului Județean pentru Promovarea și Conservarea Culturii Tradiționale Vaslui. Bătălia perseverentă a susținut-o redactorul-șef al revistei, intelectualul Marin Rotaru, biruitor peste meandrele economice și culturale ale vremurilor neașezate de după 1990, alături având pe secundul redactor-șef adjuncț – Cristian Onel. Redactorii nu aparțin numai acestei arii spirituale, ci sunt corespondenți din Cluj-Napoca, București, Galați, Iași, Chișinău. Știm cu toții că cei care se încumetă astăzi să mențină apariția unei reviste dovedesc pasiune dăruitoare și respect pentru actul cultural, cum (încă) în județul Vaslui se bat cu dârzenie inimoșii intelectuali Costin Clit („Prutul”), Gruia Novac („Baaadul literar”), Merlan Vicu („Lohanul”), Mihai Apostu („Ecouri literare”) ș.a.

Inițiativa aniversară de scoate, în 1998, „o foaie monografică” a imprimat ulterior profilul publicației „Elanul” ca „revistă de cultură” și, deși apare într-o localitate rurală cu tradiție culturală, nu are granițe geografice de răspândire (circulă pe suport de hârtie și pe suport electronic), ceea ce o înscrie într-o competiție permanentă de afirmare. Nu neapărat din intenția redactorilor, predilecția s-a îndreptat în mare măsură spre articolele de interes zonal. Aceasta pentru că în profilul spiritual al colaboratorilor stau docte documentări de specialitate în varii domenii: istorie (Costin Clit, Nicolae Ionescu, Ioan Mancaș, Gheorghe Gherghe, Adrian Butnaru), etnografie (Dan Ravaru, Laurențiu Chiriac, Marin Rotaru), istorie și critică literară (Mircea Coloșenco, Theodor Codreanu, Ioan Agrigoroaiei, Gabriela Lisievici, Iulian-Marcel Ciubotaru, Ion N. Oprea), arheologie, geografie, economie ș.a.

Se găsesc în paginile revistei articole documentare, dezbateri, prezentări de carte (multe monografii despre Roșiești, Găgești, Pâhnești, Oțeleni-Hoceni, Frunțișeni), reportaje evenimentiale (sesiuni științifice, simpozioane, lansări de carte), contribuții științifice despre Ștefan cel Mare, Dimitrie Cantemir, Al. I. Cuza, Vasile Pârvan, Stroe S. Belloescu, Manolache Costache Epureanu, pr. Ioan Antonovici ori egumeni și stareți din Moldova medievală ș.a.

N-a fost neglijată partea literar-artistică fie că a fost vorba despre creații literare (Simion Bogdănescu, Ioan Măcnea, Neculai I. Onel, Val Andreescu, subsemnata), fie de cronici și recenzii pentru editări recente ale contemporanilor noștri ori interpretări tematice pentru opera scriitorilor M. Eminescu, G. Bacovia, Hortensia Papadat-Bengescu, Nichita Stănescu. Într-o trecere în revistă omagială pare imposibil a cuantifica toate aspectele redade în paginile revistei. Poate, la a 300-a apariție, să apară o cercetare aprofundată despre contribuția revistei „Elanul”. Cine știe? Timpul trece așa de repede!

Pentru tot zelul adevărat întru susținerea apariției revistei, iată, până la acest număr aniversar – 150 –, îi felicităm cu franchețe pe toți colaboratorii statornici, în frunte cu distinșii intelectuali Marin Rotaru și Cristian Onel, diriguitorii revistei „Elanul” din satul Giurcani, comuna Găgești din județul Vaslui, căreia îi dorim ani mulți de apariție.

Cuvânt la moment aniversar

Prof. univ. dr. Dan Gh. TEODOR

În ansamblul unor activități culturale desfășurate pe întinsul țării în mediul rural, în unele zone se înregistrează realizări notabile, care nu întotdeauna sunt scoase în evidență așa cum ar bine merita. În numeroase localități rurale, îndeosebi cadrele didactice, dar și alți oameni iubitori de cultură sunt pasionați de reînvierea frumoaselor noastre tradiții folclorice, de istorie sau graiul strămoșesc, în ideea de a le face mai bine cunoscute, evidențiind trăsăturile lor originare, străvechi.

Una din realizările notabile ale unei asemenea activități o constituie fără îndoială publicarea unei reviste de cultură în mediul rural. O astfel de realizare, extrem de valoroasă, este publicația *Elanul*, care apare în localitatea Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui, revistă de cultură editată de Asociația Culturală *Academia Rurală Elanul*, din localitatea amintită. Ea este deocamdată singura publicație de acest gen din mediul rural, nu numai din județul menționat, ci chiar din întreaga regiune de la est de Carpați.

Revista înserează în paginile ei teme de larg interes privind descoperirile arheologice, evenimente istorice, lingvistică, memorialistică, producții literare etc., cu subiecte atractive și de actualitate elaborate de autori competenți. În general, sumarul fiecărui număr atent structurat și variat, cu o ilustrație de bună calitate și o ținută grafică adecvată, oferă cititorului informații deosebit de utile, o lectură plăcută și instructivă. După mai bine de un deceniu și jumătate, revista a ajuns la cel de al 150-lea număr, constituind un moment de deplină satisfacție pentru toți cei care au contribuit de-a lungul anilor la apariția ei. Revista *Elanul* constituie un elocvent exemplu, care ar trebui urmat de cât mai mulți dintre cei ce sunt pasionați de tradițiile, istoria și graiul nostru românesc.

Împărtășind satisfacția Comitetului de redacție al revistei în acest moment aniversar din viața publicației, îi urăm viață lungă și noi succese.

Calitate, rezistență și continuitate

Gheorghe ALUPOAEI

Valea Elanului, ținut geografic cu adânci urme ale civilizației umane, din preistoric și până la atestarea documentară a localităților, confer imaginea continuității vieții și îndeletnicirilor trăitorilor din aceste locuri. Satele înșirate pe stânga și dreapta râului Elan – un nume ca un îndemn la efortul omului pentru existență, pentru cunoaștere și acțiune, aceste sate populate de oameni harnici, pașnici, cu credință și respect pentru legile scrise și nescrise ale pământului și naturii, își au viața bine organizată și-și duc traiul – ca peste tot în țară – cu speranța în mai bine. Iar acest bine nu vine de la sine. Trebuie să fie ceva care să urnească obstacole, să inițieze ceva, să facă lumină, să coordoneze eforturi, să le direcționeze.

Școala e focarul ce luminează, e laboratorul în care se cizează mintea și sufletul omului.

Școala Giurcani, care în acest an împlineste 116 ani de existență, și-a sărbătorit centenarul în septembrie 1998, iar sufletul acestui eveniment a fost învățătorul Marin Rotaru. Preocupat de istoria locului și școlii, sprijinit de oameni cu suflet mare, a adunat materiale ce atestă vechimea localului, ctitorul școlii, primul învățător, personalități ce s-au ridicat de pe aceste locuri, iar la ceas de sărbătoare a editat revista-monografie "Centenar – Școala Giurcani". Tot atunci a apărut și primul număr al publicației "Elanul" sub forma unui ziar cu opt pagini, ca revistă – monografie, editată de Școala "Mihai Ioan Botez" din Giurcani. Era acel septembrie 1998. Au avut loc atunci mai multe evenimente. Școala a primit numele academicianului, prof. dr. Mihai Ioan Botez, profesor la Universitatea de Medicină din Montreal. Marele om de știință în medicină avea strânse legături cu Giurcanii, aici fiind moșia și conacul familiei. Clădirea hanului boieresc, proprietate a familiei Botez, a fost donată pentru actuala școală din Giurcani.

Apariția editorială "Elanul", la numărul 1, nenumărat, poartă în interior articolul "Portret datat între prezent și veșnicie", redactat de subsemnatul, în intenția de a pune în lumină personalitatea polivalentă a domnului Marin Rotaru, redactor șef al revistei cu apariție lunară.

Astăzi revista a ajuns la numărul 150, iar aceasta denotă faptul că revista a căpătat stabilitate, are cititori, este o publicație fundamentală pe probleme de cultură, de elucidare a unor evenimente istorice locale și naționale, o publicație ce omagiază mari personalități ale istoriei, culturii, artei și științei românești, o revistă ce pune în lumină rezultatele cercetării în diverse domenii, inclusiv al celui dedicat arheologiei ca parte integrantă a preocupărilor acestui om care „sfințește locul”, anume învățătorul, sculptorul autodidact, publicistul Marin Rotaru.

Pe parcurs, revista a apărut în formă broșată, având titlul scris cu același caracter ornamentat al literelor, iar emblema de alături a suportat mai multe îmbunătățiri grafice. Tot pe parcurs a apărut și consemnarea „Revistă de cultură editată de Asociația Culturală „Academia Rurală Elanul” din Giurcani, comuna Găgești, județul Vaslui”.

Colectivul de redacție cuprinde personalități ale culturii din județ și din țară, pe lângă care au publicat, pe parcursul anilor, mulți, foarte mulți corespondenți, oameni de cultură, artiști, poeți, meșteri populari și alte categorii de interes.

Multe pagini ale diverselor numere sunt acordate tradițiilor și obiceiurilor populare, pun în valoare spiritul profund patriotic al omului dedicat muncii pământului, ritualurilor specifice evenimentelor de peste an, sunt pătrunse de un românism curat, neforțat de intervenții străine.

Aș evidenția un element deosebit: în mai toate numerele publicației apare cel puțin o reproducere foto a unei opere de sculptură a artistului plastic autodidact, redactorul șef Marin Rotaru. Adunându-le pe toate, s-ar putea face un consistent album de sculptură. Marin Rotaru are deja un album editat în anul 2013 la Editura Sfera din Bârlad.

Este meritoriu faptul că revista a rezistat și în condiția unor greutăți de ordin financiar, având în vedere prelungita perioadă de criză și de restricții privind cheltuielile în domenii neproductive.

Revista se bucură de frumoase aprecieri din partea multor instituții de cultură din județ și din țară, iar numărul constant de cititori îi atestă viabilitatea.

Doresc din toată inima viață cât mai lungă revistei „Elanul”, iar colaboratorilor ei, precum și colectivului de redactori, cât mai mult elan în activitate!

Județul Vaslui în descrierile călătorilor străini

Trei medalioane: Marco Bandini, Paul din Alep, Evlia Celebi

Dan RAVARU

O personalitate apropiată ca structură și, undeva, ca origine de Bakšić, a fost **Marco Bandini**. Bosniac de origine, dintr-o familie de preoți, și-a italianizat și el numele, din Bandulović a devenit Bandini, fiind cunoscut numai sub acest nume. Franciscan observant, după studii la Roma, începe să slujească în Serbia și în Banat, aici începând și conflictele cu franciscanii conventuali. Este invitat în Moldova de Bakšić, ca administrator apostolic. Misiunea sa a fost umbrată aproape în permanență de atitudini dușmănoase ale coreligionarilor săi, ostilitatea lor, maghiari și poloni cei mai mulți, provocându-i chiar un sfârșit timpuriu. Descrierea acestor conflicte ar umple zeci de pagini și ar umbri imaginea generală a unor personalități atașate de români, inclusiv pe el însuși. Principala lucrare a sa, pe care o prezentăm în tot ceea ce privește județul Vaslui, este *Codex-ul*, al cărui titlu complet este *Codex. Vizitarea generală a tuturor Bisericilor Catolice de rit roman din Provincia Moldova. 1646-1648*.

„1. Huși

Am început vizitarea întregii provincii de la Huși.

Acest târg se întinde pe trei coline despărțite de o vale adâncă, de unde poate fi numit «târgul celor trei coline»; la răsărit are vii, aflate în apropiere pe o colină mai înaltă și mai lată; spre apus și spre miazăzi sunt dealuri acoperite cu păduri, <iar> unele părți ale celor aflate mai aproape sunt plantate cu vii care aparțin unui sat valah, așezat la poalele dealurilor și mai jos de târg. La nord, se află mănăstirea episcopului schismatic. Locuitorii folosesc apa din fântână care, de cele mai multe ori, seacă în timpul verii; dar râul Prut curge spre răsărit, la o jumătate de milă unguerească. Vinul se face din belșug, cu o savoare naturală blândă și suavă. Există cu prisosință tot soiul de bucate și de fructe, în afară de cele italienești. Joia se ține târg, <la care vine> o mare mulțime de oameni.

<Așezat> într-un loc frumos, lăcașul catolicilor nu se aseamănă deloc cu o biserică; din afară, am crezut că e o bojdeucă țărănească, făcută grosolan din lemne, lipită cu un strat subțire de lut și acoperită cu paie; altarul cel mare e făcut și el din lut, cu oarecare meșteșug, cu icoane șterse, pe pânză sau pe hârtie. Un potir de argint, tocit și puțin crăpat, primit în schimb de la Vaslui, altul de plumb, știrbit, o patenă de plumb și nepoleită cu aur, un Liturghier destul de bun, trei văluri, unul alb, altul roșu, al treilea negru, o cădelniță de cupru, cazulă de mătase verde, cu stolă și manipol. Două antependii, unul de pânză turcească, altul de mătase, trei fețe de altar, un baldachin, doi clopoței; albă de pânză aspră, de asemenea, două steaguri, cruce de lemn, precum și candelabre meșteșugite țărănește. Clopotnița din patru bărne, ridicate în pătrat, ține două clopote.

Au un paroh ungar, din secuime, pe Mihail Rapczon, un om simplu și neinstruit, bețiv de frunte și veșnic în ospețe, neobosit dănuitor și cântăreț. Schismaticii au trei biserici, două de lemn, una de piatră; <cea din urmă>, la care se cascadează o crăpătură și e aproape de ruină, este episcopia.

Locuitorii târgului sunt unguri și valahi, dar cu mult mai mulți unguri și cu întâietate în toate, de aceea au lăsat valahilor să locuiască doar partea de jos a târgului. Cu toate acestea, dregătorii se succed astfel că, dacă un an este jude un ungar în celălalt an îndeplinește aceeași slujbă un valah, <și> așa, prin schimbări succesive, ei împlinesc alternativ slujbele. Capete de catolici, cu copii cu tot, sunt șase sute optzeci și două; numărul acestora l-am notat nu prin aproximare, ci ne-am îngrijit să fie numărați individual și scriși în registru.

E cunoscut tuturor în Moldova cu câtă cruzime au chinuit târgoveții din Huși niște preoți și chiar niște călugări pe care i-au lăsat înjunghiați, pe jumătate morți, înotând în propriul lor sânge; pe alții, după ce i-au dezbrăcat de veșminte, i-au silit să plece; <iar> pe unii i-au aruncat în șanțuri adânci și întunecate. Pe sus-

numitul părinte Mihail Rabczon (*sic*), parohul de acum, l-au tras de păr și de barbă, la un praznic în cimitir și chiar în biserică.

Pe unii, într-adevăr, i-au alungat batjocorindu-i, dar preoții cei păcătoși au dat prilej întru aceasta poporenilor neciopliți, căci, atunci când episcopul lipsea mai multă vreme, acest soi de preoți robiți desfrâului, beției și gâlcevilor, chefuliau zile și nopți cu pierdere și cu muieruște, așa că, în zilele de sărbătoare, poporul îl chema pe preot la biserică de la crășmă, iar preotul, cu mîntea încinsă de băutură, nu avea nici o frică să celebreze înfricoșata jertfă a Liturghiei și de la altar se grăbea să se înapoieze iarăși la crășmă.

Pare o faptă gravă dacă un bărbat cinstit bagă de seamă că un preot, și mai cu seamă un călugăr, îi mângâie femeia cu pipăielii necuviințioase. Multe lucruri aidoma acestora s-au întâmplat la Huși.

Există în acest târg un obicei ca semn al unei osebite afecțiuni și cinstiri, să se ofere o tiugă plină cu vin; însă acele tiuguri au la ei gâtul prelung, de un cot și mai bine, și încap în ele opt sau zece sextare de vin. Prin urmare, ca să-și arate bucuria la sosirea noastră, enoriașii din Huși ne-au dăruit fiecare câte o tiugă de vin; și așa, în toate cele patru zile în care am zăbovit aici, ei au cinstit prezența noastră prin sărbătorești manifestări de bucurie și, dând de o parte alte griji, erau bucuroși să rămână mereu în biserică sau împreună cu noi.

Am oficiat în fiecare zi sfânta Liturghie arhierescă spre mângâierea enoriașilor. Ea era urmată întotdeauna de o predică în unguerește, <urmărită> cu emoție de poporeni, pe care o ținea părintele Societății lui Isus cu fervoare și cu mare folos. De aceea, au primit taina Mirului, după rânduială, o sută douăzeci și patru <de enoriași>; urmau să o primească cu mult mai mulți, dacă niște treburi ale principelui nu i-ar fi ținut departe de casa lor, înainte de sosirea noastră. Aici, nici măcar numele acestui sacrament nu fusese auzit mai înainte.

Târgul este numit Huși de la faimosul ereziarh Jan Huss, a cărui istorie este așa: Matia Corvin, regele Ungariei, ocupat către anul 1460 cu războaie contra turcilor în hotarele Traciei, pe când se întorcea victorios la Buda, a prins pe mulți unguri și germani din regatul său, de pe lângă Sopron și Pojon, molipsiți de erezia husită. S-a îngrijit ca predicatorii să fie îngropați de vii în pământ și, pentru ca ciuma ereziei să nu se întindă și mai mult, pe câți fuseseră atinși de această molimă i-a alungat în Moldova, exilându-i din hotarele Ungariei; niște unguri dintre aceștia se stabiliră în acest loc și, în amintirea căpeteniei lor, au numit satul în care locuiau Huși. De atunci mocnește supărarea că hușenii au cântat, până în zilele noastre, sfânta Liturghie și vecernia în limba unguerească; noi însă am încercat să facem așa fel, într-un mulțumirea enoriașilor, ca tot ceea ce privește Liturghia să se țină în latină și să se audă doar cântări religioase unguerești, înainte și după Liturghie, pentru devoțiunea poporului.

Pentru o mai bună păstorire ecleziastică, am numit aici un administrator al Bisericii și am interzis, cu strășnicie, folosirea farmecelor și a superstițiilor, am consfințit printr-o hotărâre dată, respectarea sărbătorilor și a posturilor și i-am îndemnat ca, în fiecare zi de duminică sau de sărbătoare, să ia parte la Liturghie și la predică. I-am impus preotului ca, în zilele de duminică, să-i deprindă pe copii cu învățătura creștină. Am poruncit să fie pus într-un loc public al infamiei, spre pilda altora, un târgoveț care și-a luat soție fără cununie slujită de un preot, contrar canoanelor Conciliului de la Trento. Altul a fost de asemenea pedepsit pentru amenințări aruncate bătrânului său părinte.

Episcopul schismatic se ostenea să tragă cu sila la schisma sa și să boteze din nou pe un catolic din neam de valahi, dar crescut între unguri, în credința catolică. Acesta a fugit, lăsându-și soția, copilașul, viile, casa, ogoarele și a protestat că ar voi mai

bucuros să-și dea viața decât să se lepede de credința romană; și acestuia i-am redat libertatea <credinței> sale.

În urmă cu doi ani, pe malul râului Prut era un cătun în care se aflau douăsprezece case de unguri catolici care s-au împrăștiat din pricina dărilor prea mari, strămutându-se, unii la Cioburciu, în Tartaria, alții în târgul vecin, Huși, și astfel cătunul, părăsit de locuitorii, a rămas pustiu.

Pe scurt, așa am săvârșit aici toate lucrurile, cu ajutorul Duhului dumnezeiesc, încât toți enoriașii, de altminteri îndărătnici, împreună cu parohul <lor> ne-au juruit, cu sufletul plin de râvnă, ascultare, iar în ziua a cincea frunțașii târgului împreună cu judele <lor> ne-au însoțit până departe, afară din târg, și s-au despărțit de noi cu speranța de a ne reîntoarce.

Către sfârșitul vizitei noastre la Huși a sosit pe neașteptate părintele Gasparo de Noto, viceprefect al misionarilor în Moldova din Ordinul Minorilor Conventuali ai sfântului Francisc, pe care îi invitase să ne însoțească întru cinstirea religiei sale, iar nu pentru că am fi avut nevoie de ajutorul lui, de vreme ce era neștiutor al graiului moldovenesc și, din pricina firii lui, era ursuz și dificil, ceea ce s-a arătat chiar aici, căci el înțepa și necăjea cu vorbe mușcătoare și tăioase când pe un preot, când pe altul. Așadar, la plecare, am vrut să luăm cu noi pe parohul <din Huși>, ca pe un cunoscător al limbii și al locurilor prin care urma să trecem. Dar, pentru că târgoveții răbdau cu greu să fie lipsiți de parohul lor, au cerut ca în acest răstimp să îl lăsăm la ei pe părintele Gasparo ca să țină, în locul parohului, Liturghiile și celelalte îndatoriri parohiale, ceea ce noi am îngăduit cu dragă inimă, căci era un tulburător al liniștii și al tovarășilor mei de drum, și l-am recomandat în mod public, atât în biserică, cât și la casa parohială, și locuitorii au făgăduit că i se vor supune în toate.

Dar părintele Gasparo, cu toate că fusese recomandat de noi ca bun și exemplar monah, și-a ieșit din fire și, spre încurcătura și rușinea noastră, a împroșcat oamenii cu vorbe de ocară și furioase și a călcat legile ospitalității, contrar iubirii creștinești; căci, nemulțumit de ceea ce îi ofereau târgoveții, i-a adus multe pagube parohului: a sfărâmat o căruță leșească, dăruită de părintele lachint, fost judecător episcopal în Moldova al Ilustrisimului episcop Zamoyski, și o casetă frumoasă, lucrată cu artă și meșteșug, pentru păstrarea odoarelor sfinte, tot așa și scaunele din casă, vasele din câmară și alte obiecte, pe unele le-a ars, pe altele le-a înstrăinat sau le-a sustras; a mai făcut și alte fapte la fel de lipsite de cuviință; din pricina acestor lucruri sus-numitul paroh s-a plâns, nu o dată, în fața noastră și ne-a rugat să îl despăgubim cu prețul pagubei ce i se adusese.

În acele zile a fost la Iași părintele Francisc Sigismund, un polonez, călugăr minor franciscan numai cu numele, prea bine cunoscut în toată Moldova din pricina beției, a vorbelor nerușinate și a gâlcevilor, care, contrar interdicției clare și a permisiunii superiorilor săi, a rățăcit și a rămas aici vreme de douăzeci de ani, înfruntând chiar autoritatea noastră și a Ilustrisimului Zamoyski; într-o seară, pe când se întorcea de la cârciumă băut bine și arunca vorbe de ocară străjerilor principelui, care râdeau de el că este beat, și, după ce l-a împuns cu un pumnal, pe care îl ascunsese într-un baston, pe unul dintre străjeri, acela, înfuriat, a înfășcat o măciucă și a lovit strașnic brațul părintelui, astfel că nici un chirurg nu a mai putut să-l vindece. După pierzându-și puterile puțin câte puțin, și-a schimbat, în mare suferință, viața cu moartea; dar poate că Dumnezeu îi trimisese această nenorocire ca pedeapsă pentru că, în aceeași zi în care fusese rănit, rugat fiind de un ungur să asculte spovedania unui muribund, a refuzat să-l spovedească, spunând că el este capelanul polonezilor, nu al ungarilor; din pricina răutății lui, omul a murit puțin după aceea, fără spovadă, dar și el însuși a fost rănit de moarte. După moartea lui, pentru a da o pildă bună enoriașilor, am celebrat două Liturghii arhieresti, la care au venit și unguri și polonezi și, pentru că enoriașii nu voiau să îngăduie să fie înmormântat în biserică, pentru ca nu cumva de pe urma acestui fapt misionarii să prindă prilej de a revendica biserică, noi, intervenind cu autoritatea noastră, am obținut îngăduința <în mormântării lui acolo>, pentru care am promis că le vom da un act și că vom scrie Sfântului Scaun.

Și, chiar dacă noi am avut grijă să-i facem o înmormântare cuviincioasă, cu lumânările bisericii, și am celebrat două Liturghii,

atât întru cinstirea religiei cât și pentru a da o pildă bună poporenilor, totuși părintele Gasparo nici nu a celebrat Liturghia, nici nu s-a îngrijit de alte lucruri trebuincioase înmormântării, cu toate că el și-a însușit și a sustras, nu știm cu ce drept, tot ceea ce rămăsese <de pe urma mortului> și cu acest scop, de îndată ce a auzit de pățania părintelui, fără să mai aștepte sfârșitul vizitei noastre, a plecat din Huși la Iași.

2. Vaslui

Cum mergi de la Huși spre apus, cu o ușoară abatere spre nord, la o depărtare de patru mile ungurești se află târgul Vaslui, care întrece cu mult Hușii prin frumusețea locului, căci este situat de-a lungul și de-a latul, pe o colină; îi poartă faima și îi dau rod la apus râul Bârlad, <iar> la răsărit pârâul Vaslui; de la cel din urmă și-a și luat numele târgul; râurile se unesc la poalele colinei, spre miazăzi. Odinioară locuitorii unguri erau în număr mai mare și locuiau în peste trei sute de case. Au avut biserică, paroh, dascăl, iar acum doar mormanul de dărâmături arată că acolo a fost cândva o biserică. Tocmai în timpul în care am venit noi aici, <locuitorii> osteneau să facă din cimitir un staul pentru vaci: <dar> prin prezența noastră, am împiedicat planul lor strâmb. Biserica a fost arsă de polonezi acum douăzeci de ani și, apoi, dărâmată cu totul de valahi. Chiar și odoarele altarului au fost jefuite de polonezi; au mai rămas câteva, dintre care unele au fost dăruite Bisericii din Huși; se păstrează încă o cruce de argint și două potire sparte.

Enoriașii catolici, o parte, s-au stins de ciumă, o parte au fost duși de tătări într-o jalnică și tiranică robie, altă parte au trecut la schismatici.

Se spune, în mod sigur, că în urmă cu șase ani, mai existau încă treizeci de case locuite de catolici; și le-au și arătat cu degetul; acum însă n-au rămas decât patru, iar toți catolicii, cu copiii cu tot, sunt în număr de șaisprezece. Misionarii nu veneau niciodată aici, cu toate că nu este departe de Iași.

Acum, în acest loc locuiesc valahi și armeni. Trei sute de case sunt ale valahilor, iar o sută ale armenilor și ambele populații numără peste o mie de capete. Există o biserică schismatică de piatră și alte cinci de lemn. Odinioară, aici era un palat însemnat al principilor Moldovei, cum arată chiar ruinele lui; acum însă zace năruit în dărâmăturile sale. A existat și un lac uriaș pe care îl făcea râul Vaslui, închis între două coline de un zăgaz lung și solid.

Pământul produce în belșug grâne de tot felul; hrănește numeroase păsări și animale pe care nu le prinde nimeni; odinioară cultivau vii și pe dealul lor se făcea atât de mult vin bun, încât îl împărțeau și cu alții; pe atunci, chiar și Biserica noastră avea două vii; cu toate acestea, și acum are vin din belșug, adus din alte locuri. <Târgul> are păduri cu ghindă, alunșuri, livezi cu poame și prunării; și nu duce lipsă de peri, nuci, cireși, meri și de alte soiuri. Mulțime de pești mari se aduc de la Dunăre, cei mai mici se prind în râurile care scaldă târgul.

Aici este pârcălab sau prefect al târgului un italian cu care nu mi s-a îngăduit să stau de vorbă, deoarece, muștrându-l conștiința, se temea să nu fie dojenit din pricina țiitoarelor pe care le întreținea, spre indignarea tuturor, și <pentru că exista> vădita primejdie de a trece la schismatici, de dragul acestor <țiitoare>, lucru care se petrece aici adesea și în mod obișnuit, mai cu seamă cu străinii care nu cunosc obiceiul țării. Despre acest italian nu aflasem nimic mai înainte, de acum înainte însă ne vom strădui să-l ridicăm din căderea lui <și>, slab fiind, să-l întărim. Am zăbovit aici o jumătate de zi și o noapte <și> i-am îmbărbătat cât am putut pe acești <oameni> lipsiți de orice ajutor duhovnicesc.

3. Bârlad

În ziua de 8 noiembrie am ajuns în târgul Bârlad, care își trage numele de la râul Bârlad; se află la sud de Vaslui, la șase mile ungurești, la jumătatea drumului dintre Iași și Galați; pe acest drum public se transportă mărfuri din Turcia și <Valahia> Transalpină în Polonia și spre părțile de sus ale Moldovei. <Târgul> e situat într-o vale, pe malul râului Bârlad; la apus, pe coline, își întinde ogoarele care rodesc cu îmbelșugare grâne; la răsărit se află un deal gălbui cu vin bun; la nord și la sud se întinde o vale lungă și lată.

Locuitorii sunt valahi, armeni și unguri. Biserica catolicilor este făcută din bârne lucrate grosolan și acoperită cu rogoz. Preot

nu are, iar dascălul trăiește dintr-o mică leafă; el anunță sărbătorile și posturile și cântă în unguerește pentru oamenii care se adună în sfântul lăcaș și citește unguerește *Postilla*. La această biserică sunt două potire de argint crăpate și două patene de argint sparte, o patenă de cupru, o cruce de argint, o cazulă sfâșiată, albă de pânză groasă, icoane simple, una pe o pânză de doi coți, altele mai mici, pe hârtie. Sunt treizeci de case de catolici, cu copiii cu tot, o sută cincizeci.

Nici aici misionarii nu s-au ostenit de fel și nici nu-și aduc aminte oamenii de vizita vreunui episcop. Ce este și dacă există sacramentul Confirmațiunii nici măcar nu s-a auzit vreodată pe la ei. Așadar, după ce le-am dat îndrumări despre rostul și împlinirea acestui sacrament, patruzeci dintre ei au fost miruiți și izbăviți prin sacramentul Spovezii; am celebrat, în mod solemn, de două ori, jertfa Liturghiei. Un caz referitor la legăturile căsătoriei l-am rezolvat, conform canoanelor.

Bisericile schismaticilor sunt opt <la număr>, două de piatră, celelalte de lemn, dintre care două s-au prăbușit, <iar> patru de lemn există încă; sunt șase sute de case, cinci mii de oameni. Bârlădenii cultivă vii, dar nu cu aceeași silință ca hușenii, nici nu se dedică prea mult agriculturii, ci se ocupă mai degrabă cu negoțul decât cu orice altă muncă; pământul e foarte roditor, dar oamenii sunt foarte leneși. La două stadii de târg se află ruina unei cetăți tătărești, pe malul râului Bârlad, unde se apăraseră tătarii, pe când sfântul Ladislau, regele Ungariei, îi urmărea victorios pe sciți, cam prin anul 1236; dar, cu toate că întărirea a fost asediată și distrusă, se mai văd încă și azi șanțuri și movile de pământ. Cu patruzeci de ani în urmă, aici se retrăseseră și polonezii, pe când îi urmărea mulțime de sciți și de turci; ei au refăcut, în mare grabă, parapetul și șanțul și s-au apărat cu glorie” (Marco Bandini, *Codex*, pp. 90-106).

Descrierea Hușului denotă o cunoaștere directă și un deosebit simț al naturii, dublat de o orientare practică în teren. Insistă asupra bogatei prezențe a viilor, semnaleză „satul valah”, ai cărui locuitori se îndeletnicesc în principal cu această cultură agricolă. Este normal să existe belșug de vin, care poate înlocui neori apa de fântână... Biserica în care se închină catolicii pare a fi foarte modestă, atât prin construcție, dar mai ales prin sărăcia inventarului. De deosebit interes este succesiunea între români și unguri în administrarea orașului, un an un jude ungar, un an un jude român, dând iarăși un bun exemplu, într-o perioadă dominată de intoleranță. Semnificative sunt și relațiile care urmează, despre molestarea unor preoți sau călugări catolici, care chiar meritau aceasta, nu de către români, ci de către catolici în mijlocul cărora trăiau, și pe care ar fi trebuit să-i povățuiască spre facerea binelui. Este subliniată și aplecarea spre băutură a enoriașilor, inclusiv atunci când cinstesc oaspeții. Bandini vine în întâmpinarea dorinței ardente a credincioșilor catolici pentru un serviciu religios îndeplinit după toate canoanele. Nu putea lipsi legătura etimologică dintre denumirea Huși și Jan Hus. În realitate hușiții au existat în Moldova tolerantă, dar nu au dat numele orașului. O reminiscență a orientării lor consta în faptul că enoriașii catolici preferau limba maghiară în biserică, față de cea latină. Bandini trebuie să ajungă în această problemă, ca și în altele, la un oarecare compromis. Mai trebuia să combată și străvechi obiceiuri și credințe, multe împrumutate de la români, pe care le consideră superstiții. Bandini amintește și el de un mic sat catolic de lângă Huși, ceea ce ridică noi aspecte privind originea catolicilor din zonă. Dacă pentru cei din oraș există explicații, pentru cei din mediul rural predomină încă o serie de neclarități. Mai departe intrăm din nou în atmosfera respingătoare a conflictelor din sânul omunităților catolice.

Vasluiul i se pare lui Bandini mai bine amplasat, într-un pământ roditor și înconjurat de frumuseți naturale. Ar fi existat aici o numeroasă populație catolică, secerată aproape în întregime de o epidemie, cei rămași în viață fiind neînsemnați numeric. Sunt amintiți și armenii ca o componentă importantă a populației orașenești. Și, nu se putea altfel, Bandini amintește și el de palatele principilor Moldovei și de amenajările de pe lângă acestea, toate în ruine.

Bârladul este considerat în primul rând un centru comercial, bine poziționat în teritoriu, locuit de români, armeni și unguri. Buni negustori, bârlădenii se ocupă mai puțin de pământ, ceea ce nu

înseamnă că sunt leneși, așa cum afirmă Bandini. Cetatea de pământ, care datează din timpul lui Ștefan cel Mare, este pusă de Bandini în legătură cu legendarul rege maghiar Ladislau, care ar fi alungat tătarii din Moldova.

Marco Bandini se înscrie cu cinste în istoriografia românească prin obiectivitate și prin efortul de a se apropia de români în general, nu numai de cei de religie catolică.

Paul din Alep

Arabul din Siria, cunoscut la noi sub numele de Paul din Alep, avea în realitate un nume care, pentru români sună, în aparență, destul de ciudat: Bulos Ibn az-Za'im. Spunem „în aparență” deoarece în „Bulos” putem recunoaște pe Paulus, „Ibn” înseamnă „fiul lui ...”, iar Zaim, forma ajunsă și la noi prin filieră turcă, desemnează un șef, un conducător. A făcut parte într-adevăr dintr-o familie de frunte, care a dat înaintea sa un episcop, apoi un patriarh. Am amintit aceste titluri pentru că erau cele mai înalte la care putea ajunge un membru al comunității din care făcea parte, adică aceea a arabilor creștini. Foarte numeroși atunci când fostul Orient elenistic era inclus parțial în Imperiul bizantin, au fost îngenunchiați de furtuna Islamului. Deși începuturile creștinismului sunt atât de strâns legate de Siria, în general, de Antiohia și Damasc în mod special, stăpânirea arabilor musulmani, după o perioadă de vagă toleranță, a trecut la măsuri dure, directe sau indirecte, de asimilare, continuate „strălucit” de legea turcă privitoare la creștini. Una dintre cele mai des folosite a fost impozitarea abuzivă a creștinilor, ei trebuiau să plătească și pentru musulmanii din orașele și satele în care locuiau împreună. Pe lângă aceasta mai erau și divizați în iacobiți, monofiziți, după cum recunoșteau natura numai fizică sau numai divină a lui Iisus, în maroniți apropiați de catolicism sau melchiți apropiați de ortodoxie. Patriarhul celor din urmă, Macarie din Antiohia, copleșit de datorii, el și întreaga comunitate, pleacă după ajutoare de la conducătorii ortodocși, între cei mai importanți fiind domnitorii Moldovei și Țării Românești. A luat cu el ca secretar pe Paul din Alep, fiul său, care a consemnat cu acuratețe tot ce s-a petrecut pe parcursul călătoriei. Acesta, născut în 1637, a avut parte de o educație aleasă, atât cât putea fi realizată în acel prigonit Orient creștin, favorizată însă de statutul ecleziastic al membrilor familiei sale. O serie de călătorii timpurii ca și întâlnirile prelungite cu personaje importante au contribuit la formarea personalității sale. Ajuns arhidiacon și secretar, l-a însoțit pe părintele său Macarie într-o călătorie care a durat șapte ani, de la 9 iulie 1652 la 21 aprilie 1659.

Paul din Alep avea pregătirea necesară pentru a-i permite receptarea noului și înțelegerea diversităților culturale pe care avea să le întâlnească mereu în drum. La Alep, orașul în care a fost crescut de tatăl său, după decesul mamei, alături de viața religioasă intensă a călugărilor melchiți, lângă care a copilărit, este semnalată și prezența unor misionari catolici. Dacă-i adăugăm și pe evrei, care oricum se aflau de mult timp în zonă, putem vorbi la Alep de coexistența celor trei mari religii monoteiste, iudaică, islamică și creștină, și implicit, de complexe culturale determinate de acestea. În privința foarte tânărului Paul, să mai amintim călătoriile făcute la Damasc și Ierusalim, deci la Locurile sfinte, și faptul că s-a căsătorit la 17 ani, va avea doi fii, dintre care unul va ajunge patriarh al Antiohiei sub numele de Chiril al V-lea (*Călători străini...*, vol. VI, p. 2).

Patriarhul Macarie moștenește datorii „istorice” făcute de predecesorii săi, la care se adăugau altele, datorate exclusiv lui. Iată ce ne spune Paul din Alep: „După sfatul clericilor și credincioșilor din Damasc, Macarie a hotărât să întreprindă o călătorie în țările ortodoxe din răsăritul și nordul Europei spre a cere ajutor și sprijin pentru biserica sa vrăjmașită de turci. A dat astfel urmare invitației domnului Moldovei, Vasile Lupu (1634-1653), care în calitate de ocrotitor al ortodoxiei făgăduia să-l ajute să-și plătească datoriile, așa cum sprijinise mai înainte pe patriarhii din Constantinopol, Alexandria și Ierusalim. Macarie nădăjduia și în ajutorul domnului Țării Românești, Matei Basarab (1632-1653), ctitorul unui mare număr de lăcașuri bisericești din țară și binefăcător al unor mănăstiri de la muntele Athos. Spera de asemenea în sprijinul hatmanului Cazacilor, Bogdan Hmelnițki, și

al pravoslavnicului țar al Rusiei, Alexei Mihailovici (1646-1676), cel de al doilea dintre Romanovi.

În înalta sa calitate de arhidiacon și de secretar patriarhal, Paul și-a însoțit părintele în această lungă și grea călătorie care a ținut aproape șapte ani (9 iulie 1652 – 21 aprilie 1659)” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 3). Speranțele sale pentru doritul sprijin financiar se îndreptau spre patru fruntași politici ai ortodoxiei, de fapt singurii: în primul rând domnitorul Vasile Lupu al Moldovei, Matei Basarab, voievod al Țării Românești, Bogdan Hmelnițki, hatmanul cazacilor zaporojeni din Ucraina și Alexei Mihailovici. Domnitorii români, din toate timpurile erau cunoscuți drept mari donatori pentru construirea și întreținerea lăcașurilor de cult de la Sfântul Munte Athos (unde actualmente nu li se mai recunosc meritele). În acea perioadă, un loc deosebit îl ocupa Vasile Lupu. El a plătit datoriile celei mai importante Patriarhii ortodoxe, cea de la Constantinopol, și se considera drept ocrotitor al tuturor ortodocșilor din Imperiul otoman, așa cum vor face mult mai târziu doar țării Rusiei. Această atitudine ar putea fi relaționată cu năzuințele sale, consemnate de cronicarii moldoveni, de a ajunge chiar împărat al unui Bizanț restaurat.

Nu este întâmplător faptul că Vasile Lupu îl trimite de la Iași tocmai la Alep pe dregătorul său, sulgerul Ioan, care să-l călăuzească pe patriarhul Macarie în Moldova și mai departe. Să urmărim de acum înainte peregrinările patriarhului Macarie, așa cum au fost descrise de Paul din Alep, în ceea ce considerăm că prezintă importanță pentru scopul lucrării noastre. Ajunși la Constanța, patriarhul și Paul străbat în condiții destul de dificile Dobrogea, în schimb la Galați, pe pământul Moldovei, sunt întâmpinați cu mare pompă de dregătorii domnești și de populație. Se resimte bucuria de a se afla într-o țară creștină, este încântat de ctitoria lui Vasile Lupu biserica Sf. Dimitrie, participă la slujbele de acolo. Drumul ales spre Iași este cel puțin mai ocolit, dar probabil în stare mai bună, prin Ivesți (cei de la Galați) și Tecuci. După observații privind mijloacele de transport pe acest traseu, urmează: „Am plecat de acolo și seara, destul de târziu, am ajuns într-un alt târg mare, numit Bârlad. Acolo sunt trei biserici: biserica Maicii Domnului, clădită de curând din piatră de către domn, biserica Sf. Dimitrie și cea a Sf. Chiriac” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 27). Bârladul este numit Berlat de către Paul din Alep, care semnaleză aici trei biserici. Cea dintâi a fost de fapt reclădită din piatră de Vasile Lupu, continuând o veche ctitorie a lui Ștefan cel Mare, așa cum au dovedit săpăturile arheologice, este numită și acum de bărlădeni Biserica Domnească. Biserica Sf. Dimitrie este din nou atestată în 1692, iar despre cealaltă, cu hramul Sf. Chiriac, nu se știe nimic.

Paul din Alep schițează apoi considerente de ordin etnografic, valabile pentru români, în general. „Casele din această țară, de la Măcin până în Moldova în întregime, Țara Românească, țara Cazacilor până la Moscova, sunt clădite din lemn, din bărne și din scânduri. Acoperișul este în două ape și înalt, pentru ca zăpada să nu rămână pe el. Înăuntrul caselor sunt scaune de jur împrejur și o masă sprijinită la mijloc pe un picior ca în casele europenilor. În loc de mobilier sunt numai covoare și covorașe atârinate pe pereți. În fiecare casă este un cuptor – care are pe dinafară un fel de horn din lut <vopsit> verde sau roșu, iar la cei bogați din faianță, pentru a opri fumul, și care se sprijină <în partea anterioară> pe doi stâlpi; deasupra este o bară de fier; numele lui în limba lor este *kubtor* <= cuptor>. Sunt multe cuptoare. În timpul iernii, casele sunt mai calde decât băile.

Femeile din Moldova și din Țara Românească se îmbracă cu veșmânte asemănătoare cu cele ale europenilor. Ele poartă părul împletit, răsucit pe capul lor ca un colac și acoperit cu un concii alb, iar la cele bogate cu un concii trandafiriu, și pe deasupra cu maramă, tot albă. Toate poartă șaluri albastre de Alep, iar cele bogate șaluri de Bursa din mătase neagră. Fetele lor poartă, de asemenea, părul împletit și încolăcit pe cap, dar fără concii; și aceasta pentru a face deosebire între fete și femei. Copiii lor sunt goi, nu sunt îmbrăcați cu nimic; în fiecare dimineață și seară îi spală cu apă caldă; în zilele când ninge îl freacă doar cu multă zăpadă. Toate femeile au fața descoperită, chiar și doamna.

La Constantinopol și în împrejurimile sale, văduvele poartă pe cap o tichie galbenă portocalie. Văduvele din Moldova, din Țara

Românească și acelea ale cazacilor au tichiile și veșmânte de lână neagră foarte largi și lungi, cu mâneci foarte largi.

Să ne întoarcem la spusa noastră. Stăpânirea domnului Moldovei cuprinde douăzeci și patru de ținuturi și fiecare reședință a acelor <ținuturi> pe care le-am pomenit este târgul ținutului” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 27-28).

După cum vedem, pleacă de la descrierea concisă, dar prezentând multe informații privind casa, piesele de mobilier, elementele de artă populară, cu un admirabil simț al observației. Având experiența acumulată la capătul multor călătorii, va face comparații între realitățile românești și cele din alte țări. La fel va proceda și atunci când este vorba de elemente de vestimentație. Face de asemenea distincție între portul sătencelor și cel al boieroaicelor, însă nu întotdeauna, apar confuzii, nesemnificative. În continuare, urmând firul scrisului secretarului Paul din Alep, ajungem la descrierea Vasluiului, cea mai de seamă pentru acele vremuri. „Am părăsit Bârladul sâmbătă de dimineață, 22 ianuarie, după ce am primit din nou căruțe și cai. Am ajuns seara într-un alt târg mare numit Vaslui, unde fusese mai înainte, acum o sută și zece ani și mai bine, orașul de scaun al țării Moldovei, în timpul răposatului Ștefan voievod. A fost un erou renumit în războaie <și> tătarilor, polonilor și ungarilor. I-a bătut de foarte multe ori, pe toți, astfel că numele lui a ajuns vestit și era temut de toți și aceasta datorită iscusinței sale agere. Printre ctitoriile care i se datoresc și milosteniile sale se numără 44 de mănăstiri și biserici de piatră.

La Vaslui se află palatele sale, feredeuul său, grădinile sale, apoi biserica mare și înaltă cu turlele sale avântate și foarte înalte. De jur împrejurul acestei biserici sunt bolți și arcuiri semicirculare, înăuntrul cărora se află picturi și icoane de ale tuturor sfinților. De asemenea, la ușă, deasupra zidului de jos, este zugrăvită judecata de apoi în aur și lapis lazuli, apoi chipul lui Moise conducând pe Ana și Caiafa și pe ceilalți evrei către Domnul nostru. Aceste picturi sunt urâte. După ele sunt altele de alte feluri; sunt picturi înfățișând turci purtând pe cap turbane și tulpane albe, îmbrăcați cu caftane mari de diferite culori, cu mâneci lungi atârând în spate și cu vâlurile lor de lână galbenă, apoi dervișii lor, iar în spatele lor și printre ei draci care-i gonesc și care își bat joc de ei. Satana este în față, purtând pe cap o căciulă. Și astfel, interiorul ei este zugrăvit în întregime.

Arhitectura este frumoasă. Pe calota turlei <de pe navă> se află chipul domnului nostru Isus Hristos; și ea este locul <unde se află nevăzut> scaunul Domnului. În afara porții <bisericii> se află un clopot mare.

Bisericile din această țară sunt alcătuite din trei părți: prima parte este în afara ușii <și este> rezervată femeilor; a doua parte este despărțită de prima printr-un zid și o ușă <fiind rezervată> pentru credincioși; și partea a treia, de asemenea <despărțită> printr-un zid și o ușă, este rezervată domnului și curții sale. În absidele de la nordul și de la sudul bisericii este corosul cu stranele sale. Mai sunt și alte biserici în acest <oraș>. Armenii au <și ei> una. Am stat acolo în duminica lui Zacheu. Apoi ni s-au dat căruțe și cai de poștă.

Am ieșit de acolo luni dimineață și am ajuns seara într-un alt târg, mic, numit Scânteia. Mersul nostru fusese mai repede decât <șborul> păsărilor. Pe drum, am trecut cu harabalele peste un râu înghețat care are un pod mare de piatră. Acolo se află o biserică mare, nouă, construită de sus-numitul domn, făcător de fapte bune, iubitor de zidiri de biserici în lumea întregă, și închinată Sf. Paraschiva, cu două turle înalte, avântate și cu două cruci aurite. Înăuntrul, iconostasul și crucifixul sunt mari. Apoi am plecat de acolo marți dimineață; și în acea noapte s-a ridicat un vânt aprig cu un frig mare, de a înghețat pământul <din jur> și noroiul <de pe drum> și tot lutul în care ne cufundam <înainte>. Solul s-a întărit și multă zăpadă a căzut pe noi.

Acest conac era bine cunoscut pentru dificultățile sale <de acces> căci nu există decât un singur drum; iar pădurea prin care treceam era nesfârșită și înfricoșătoare. După amiază, după ce ne cufundasem în zăpadă, s-a încălzit și zăpada s-a topit. Ne înfundam în noroi până la pieptul cailor, într-un pământ de sărătură și galben. Acesta a fost conacul <= popasul> din urmă și cel mai greu” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 28-30).

Impresiile despre Vaslui (Fasiludiy) încep cu aprecierea mărimii sale, dar imediat accentul cade pe amintirea lui Ștefan cel Mare. Și Paul din Alep, asemenea multor altor călători străini afirmă că la Vaslui a fost scaunul lui Ștefan cel Mare. Adevărul este că Vasluiul a fost capitală a Moldovei în timpul lui Ștefan al II-lea, Ștefan cel Mare a avut capitala la Suceava, dar a avut reședința și la Vaslui, pentru lungi perioade de timp. Pentru clarificare, vezi volumele noastre *Ștefan al II-lea și Vasluiul, capitală a Moldovei (1435-1482)* și *Ștefan cel Mare și Vasluiul*. Laudele aduse marelui domnitor sunt total îndreptățite și dovedesc o documentare corectă, alături de unele note care țin de legendă (44 de bătălii și 44 de biserici și mănăstiri). Atenția călătorului se concentrează apoi asupra construcțiilor și amenajărilor de pe lângă acestea realizate la Vaslui tot de Ștefan. Curțile domnești, respectiv „palatul”, se aflau deja în ruină, ceea ce Paul nu menționează, este impresonat de construcția în sine. De cea mai mare atenție se va bucura biserica cu hramul Tăierea Capului Sf. Ioan Botezătorul, analizând cu grijă pictura și arhitectura, emițând judecăți de valoare, aprecieri admirative sau nu. Sunt avute în vedere și unele structuri ale construcției care determină poziționarea enoriașilor sau enoriașelor. Este semnalat și podul de la Cântălărești, construit prin grija hatmanului Gavril, fratele lui Vasile Lupu, și a soției sale cneaghina Liliana. Fragmentul se încheie cu referințe la Scânteia, permanent loc de popas al călătorilor, spre Iași sau Vaslui.

Nu lipsite de interes sunt și precizările asupra „tainului” acordat de domnitor, care ne permit să înțelegem necesitățile de trai de pe atunci: „lată în amănunt tainul pe care ni l-a hotărât măria sa domnul <și> care se numește în limba lor mertic: patru pâini albe pentru domnul patriarh și două <pâini> pentru băieții lui, șase ocale de vin ales și alte patru ocale <de vin obișnuit> pentru băieții lui, o oca de unt topit, o oca de pâine, șase ocale de carne pentru băieții lui, o «okiye» de lumânări de ceară galbenă, una de seu, două căruțe de lemne pe săptămână, apoi bani pentru cheltuieli zilnice; dacă am fi avut cai, ne-ar fi dat orz și fân” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 34).

Urmează darurile patriarhului Macarie către domnul Moldovei și curtea sa. De fiecare dată, Paul din Alep ne face lista darurilor pentru domnitor, doamnă și marii boieri. Ele sunt mai ales protocolare, nu putem compara borcanele de dulceță sau bucățile de săpun cu pungile de aur așteptate: „lată lista darurilor făcute măriei sale domnului: o pereche de perne cusute în pătrățele trandafirii, două cutii de zahăr candel, o cutie de săpun cu mosc, două cutii de săpun pentru spălat fața, două săpunuri rotunde de Alep, un borcan de dulceță de gingimbru, un borcan de dulceță de «myrobolan», o cutie de fructe zaharisite frâncești, parfumuri, migdale, quassia, stafide, icre tescuite, curmale, caise, fisticuri sărate și nesărate și altele.

El <patriarhul> a intrat înfățișându-le marelui logofăt sau secretarului, apoi am intrat <și noi> la el. Domnul s-a ridicat din jilțul său din respect pentru domnul patriarh, noi ne-am închinat adânc <în fața lui> atât la intrare cât și la ieșire. El <patriarhul> i-a înfățișat darurile pe tăvile lor, în timp ce secretarul spunea: «Patriarhul Antiohiei înfățișează măriei voastre cutare sau cutare lucru; și așa până la sfârșit, iar el i-a mulțumit mult. Apoi am plecat și am dus pentru fiul <domnului> Ștefan voievod, care locuia singur, daruri asemănătoare: o pereche de perne cusute cu pătrățele trandafirii și altele la fel.

Apoi, în al treilea rând, am înfățișat daruri doamnei, soția lui. I-am făcut, de asemenea, mici plecăciuni la început și la sfârșit și i-am sărutat <mâna> dreaptă, în timp ce <doamna> ședea pe un jilț, purtând pe cap un calpac de catifea roșie <împodobit> cu samur; chehaiua ei a intrat întâi <la ea> și i-a luat încuviințarea, apoi am intrat <și> noi. Ea, de asemenea, ne-a mulțumit și s-a ridicat de pe jilțul ei în clipa intrării noastre. Iată darurile aduse doamnei: un văl cusut cu aur, tămâie de styrax, alifie de iasomie și altele asemănătoare.

Am trimis tuturor boierilor daruri asemănătoare, dar totul a fost degeaba. Vai! cât de rău îmi pare de osteneala noastră! Darurile noastre erau alcătuite din pânză cu pătrățele trandafirii, din stofă pentru brăuri și turbane, covoare deosebit de alese, șervete persane, indiene, de Gaza, împreună cu marama cusute cu aur, zahăr, săpun de ladanum, migdale, fisticuri de mai multe

feluri și altele asemănătoare. La sfârșit, totul s-a irosit, când Vasile <Lupu> a fost învins și au fost puși pe goană. În ziua de joi, 3 februarie, gazal efendi sau popa Theodosi, egumen al mănăstirii Golia, a venit să-l poftască pe domnul patriarh” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 37-39).

Evenimentele politice, ca pretutindeni aproape, au fost cu ghinion pentru oaspeții din Siria, jeluirile lor pentru darurile pierdute și ce așteptau în schimbul lor oscilând între comic și tragic.

Eruditul secretar schițează un portret al lui Vasile Lupu ca suveran care se bucura de mare respect din partea celorlalți conducători de state. Dar ceea ce este cu totul demn de laudă este interesul său pentru religie și cultură. „Cât despre modestia domnului, cunoștințele sale, desăvârșirea sa, așezimea minții sale, învățătura sa culeasă din cărți vechi și noi și turcești, iuscința sa în discuție nu ar putea fi întrunite de nici o minte omenească. Într-adevăr, el ar putea fi asemuit cu primii regi ai Greciei și chiar îi întrecea, căci cuvântul lui era cu greutate în lumea întreagă din cauza mărinimiei și binefacerilor sale, nu numai față de patriarhi, mitropoliți, preoți, călugări, mireni, biserici, mănăstiri, astfel că agalele, negustorii și ceilalți turci, derviștii și neșterții nu rosteau jurăminte lor decât pe <numele> lui. Dar cel mai adeseori ei îl urau. Nu-mi este cu puțință să strâng laolaltă toate acestea, nici <să reproduc> tot ceea ce se spunea în această privință. El era cunoscut în toată lumea. Împărații și boierii de la Moscova primeau cu respect scrisorile lui și tratau cu toată cinstea pe acel care le aducea; și aceasta pentru că ei aflaseră cu câtă râvnă ridica el biserici și mănăstiri și ajuta pe toți. Regele și nobilii din Polonia făceau la fel, Hmelnițki și cazacii <lui> i-au luat fiica, hanul tătarilor îl cinstea încă și mai mult, ca și împăratul german, craiul Ungariei și venețienii.

El a pus să se tipărească în Moldova multe cărți bisericești de învățătură și comentarii în limba română, pentru că altădată supușii citeau sârbește, adică rusă, căci din țara bulgărească și sârbească până în Țara Românească și în Moldova, apoi până la cazaci și până la Moscova, toată lumea citea sârbește; toate cărțile lor <erau scrise> astfel. Însă limba poporului din Moldova și din Țara Românească este limba română. Ei nu înțeleg ceea ce citesc. De aceea el a clădit pentru ei lângă mănăstirea sa un colegiu mare, din piatră, și a pus să se tipărească pentru ei cărți în limba lor. Sârbii, bulgarii, cazacii, ca și moscoviții, au o singură limbă, una și aceeași, cu deosebiri după epocă, dar limba cărților lor este aceeași pentru toți” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 45-46).

Chiar dacă nu folosește corect toți termenii, din cele scrise de el reiese clar că slavona, folosită în cancelaria domnească și în biserică, nu era înțeleasă de popor, care vorbea românește, nici chiar de unii preoți care rosteau texte în slavonă învățate pe de rost, fără să știe clar ce înseamnă. Judicioase sunt și observațiile asupra apropierei dintre limbile slave și folosirea slavonei pentru vorbitorii acestei limbi, înțeleasă de toți.

Amintirea Vasluiului pare să se fi permanentizat la Paul din Alep, la Iași, când descrie biserica Trei Ierarhi, compară favorabil pictura de aici cu cea de la Vaslui care nu i-a plăcut: „Deasupra ușii dinspre apus se află pictura Judecării de apoi, mai frumoasă decât cea pe care am văzut-o la Vaslui, înfățișând și grupuri de turci cu veșmintele lor felurite și purtând pe cap turbane și cealmale înalte” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 48). Și, la fel, „Mănăstirea Sf. Nicolae, care este lângă palat, seamănă cu aceea de la Vaslui care a fost clădită de voievodul Ștefan. Este mare și maiestoaasă, cu turla înaltă, iar în afară se află o clădire alipită” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 66).

Atenția oaspetelui nostru se îndreaptă și asupra produselor vegetale, consumul acestora fiind legat de respectarea posturilor. „Cât despre legume, ca sfecla, pătrunjelul, ceapa albă și usturoiul, <acestea> nu cresc decât după Paște, căci în tot timpul postului ninge mereu ziua și noaptea, iar dimineața pământul este tare ca piatra; mai ales râurile sunt înghețate. Când răsare soarele și ziua se mai încălzește, zăpada se topește și se schimbă într-un noroi gros care ajunge până la genunchi. În mănăstirile și în casele celor bogați sunt adănciturii mari boltite, din piatră, numite în limba lor pivnițe, unde pun butoaiile de vin; acolo sunt și locuri pentru păstrarea legumelor. Înainte de iarnă și de căderea zăpezii ei smulg din pământ pătrunjelul și ceapa pentru a le pune <în pivnițe>.

Prazul se găsește din belșug și <e> foarte dulce. Ei păstrează legumele în adânciturile de care am vorbit și, mulțumită răcoarei care domnește acolo, ele țin. Când e nevoie, ridică de acolo după voință și le mănâncă, mai ales în timpul postului. În mănăstiri, după cina de miercuri seara, se postește până vineri seara” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 59). Dacă mai sus a fost vorba de legume, nici fructele nu sunt trecute cu vederea: „În ajunul sărbătoarei Sf. Ilie, s-a tras clopotul cel mare. Am fost de față la liturghie. Biserica a fost împodobită, după cum am spus, cu flori și cu busuioac. S-au adus tăvi încărcate, pepeni, castraveși, prune, mere, pere și cireșe (!). Au fost împărțite celor de față, potrivit datinei țării, la vremea poamelor; iar sărbătoarea cădea în postul Sf. Fecioare, a opta duminică după Rusalii. După vecernie, dascălul s-a mai urcat în clopotniță ca să tragă clopotul cel mare, pentru «paraclis». Așa se făcea în fiecare seară în tot timpul postului, de la căderea nopții” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 96).

După cum am mai amintit, patriarhul Macarie și Paul din Alep nu au avut norocul de a se bucura de un climat pașnic în țările pe care le-au vizitat. În Moldova luptele între Gheorghe Ștefan și Vasile Lupu, în Muntenia conflictele legate de Matei Basarab și Constantin Șerban, în lumea cazacilor conflictele erau întotdeauna la ordinea zilei, iar țarul Moscovei se războia cu polonezii. Deși Gheorghe Ștefan le arăta același respect ca și Vasile Lupu, sirienii se hotărâsc să plece din Moldova. Asistaseră la prea multe lupte, descrise și acestea, și mai ales la intervenția nefericită a lui Timuș Hmelnițki, „pozna” de ginere a lui Vasile Lupu. Toată lumea mai era îngrozită și de o posibilă năvală a tătarilor, așa că „Așa că am părăsit Moldova, 13 octombrie. Am trecut prin Scânteia (Skintey), Vaslui (Fasiludi), Bârlad (Berlat) și acolo am părăsit drumul Galaților. Am trecut prin spaime pe care numai Dumnezeu le știe” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 103). În aceste împrejurări este amintit și „episcopul ținutului Huși” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 104).

La 26 mai 1654, Macarie și Paul din Alep părăsesc Muntenia, unde se refugiaseră de frica tătarilor și, în drum spre Moscova, trec din nou prin Moldova. „Marți la amiază am sosit la Bârlad și miercuri la amiază am sosit la Vaslui. Dormeam pe câmp pentru a lăsa caii să pască în voie căci în toate aceste țări – binecuvântat să fie ziditorul <cerului și al pământului>! – primăvara <natura> este înverzită din cauza mulțimii ploilor. Joi dimineața am ajus la Scânteia, și am trecut cu mare greutate dealul și <apoi> pădurea” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 152). Localitățile prin care au călătorit au devenit Burlat, Fasiludiy, Skintei.

După ce au străbătut Rusia, la 1 septembrie 1656, sirienii trec înapoi Nistrul, granița Moldovei și la 8 septembrie sunt primiți cu cinste de Gheorghe Ștefan, domnul Moldovei. Paul pare încântat de revenirea în Moldova, în Rusia se pare că nu s-au simțit prea bine: „Mare a fost dârnicia și însemnate și bogate au fost dovezile de bunăvoință arătate patriarhului nostru de către domn care i-a dat un ajutor zilnic de mai bine de un dinar împreună cu un tain zilnic de douăzeci de ocale de vin și de cincizeci de pâini, un car încărcat cu fân și orz pentru treizeci și cinci de cai și o căruță de lemne, împreună cu o alta de apă pentru îndestularea animalelor, pe lângă lumânări de mai multe feluri și alte lucruri de uz casnic. Pe pământul Moldovei am început să respirăm aerul propriei noastre țări și m-am îmbăiat, obicei de care fusesem lipsiți timp de douăzeci și șapte de luni; în tot acest timp noi nici nu ne-am băgat în scăldătoare, nici nu ne-am spălat cu apă; și acum ne-am priment hainele care ajunseseră ca niște zdrențe. Mai eram și foarte îngrijați din cauza lipsei noastre îndelungate de acasă” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 155).

De aici pleacă spre Muntenia, apoi în Transilvania, nu se mai întoarce în Moldova decât atunci când, în împrejurări tulburi, se îmbarcă la Galați. O ultimă impresie despre Moldova. „Fiecare ungher al acestei țări, de la Roman la Focșani, este împânzit de sate și orașe, și sunt în ele locuri atât de minunate, udate de izvoare și râulețe, încât întrec orice descriere” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 156).

Evlia Celebi

Scrierile autorilor turci din vechime nu au fost prea cunoscute la noi, cu excepția volumelor de *Cronici*. Evlia Celebi

a făcut excepție, voluminoasa sa lucrare *Seyahatname* (*Cartea călătorilor*) a stârnit de timpuriu interesul cercetătorilor români și nu numai. Autorul, supranumit pe drept cuvânt Ibn-Batutta al turcilor, a călătorit uimitor de mult, în drumurile sale a străbătut și ținuturile românești, cel mai mult interesându-ne trecerile sale prin Moldova. Să vedem cum putea arăta scurta biografie a unui important personaj turc: „Despre viața marelui călător turc Evlia Celebi se cunosc date relativ puține, informațiile în această privință rezumându-se doar la propriile relatări, cuprinse în vasta sa operă intitulată *Seyahatname* (Carte de călătorii). Potrivit afirmației lui Evlia Celebi însuși, el s-a născut la 25 martie 1611 (10 muharrem 1020 H.) la Istanbul. După opinia unor specialiști, numele său adevărat era Mehmed, și a fost fiul lui Derviş Mehmed Zâlli. Se pare că el a primit numele de Evlia (*Evliya*) după Evlia-Mehmed Efendi, un prieten al familiei și dascăl în Serai. El își spunea uneori Evlia, alteleori Evlia Celebi sau Evlia Efendi.

Mama sa se înrudea cu marele vizir Melek Ahmed pașa, de al cărui sprijin s-a și bucurat mult călătorul. Evlia Celebi vorbește despre gradele sale de rudenie și cu alți demnitari otomani. În alte părți ale operei sale, Evlia Celebi încearcă să reconstituie genealogia familiei, mergând până în secolul al XVII-lea, din dorința de a face o legătură cu numele unor cărturari de seamă din vremea aceea, cum a fost Ahmed Yesevi, dar această încercare, ca și alte povestiri ale călătorului, conține o doză de exagerare, pentru a-și preamări originea.

După ce a studiat un timp la diverse școli elementare și ecleziastice (*medrese*), tânărul care avea să devină cunoscut sub numele de Evlia Celebi și-a început cariera prin anul 1636 ca *hafiz*, adică recitator al Coranului, la moscheia Sf. Sofia (*Aya Sofya*) din Istanbul. În calitatea sa de cântăreț (*müezzin*) la moscheie, atrage atenția sultanului Murad al IV-lea (1623-1640) și, astfel, reușește să facă parte din anturajul acestuia (cca 1635) în calitate de sfetnic (*musahib*), fiind mai apoi primit în Serai. Aici el a avut prilejul să facă cunoștință cu o serie de oameni politici și cărturari ai Imperiului. Dar peste câțiva ani Evlia Celebi avea să părăsească Seraiul, dobândind slujba de spahiu (*sipahi*) cu soldă. Acum începe și perioada numeroaselor sale călătorii, fie însoțind pe unul sau pe altul dintre demnitari, fie din proprie inițiativă, pentru satisfacerea dorinței de cunoaștere” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 311-312).

Călătoriile sale încep în jurul Istanbulului, însoțeste apoi expediția sultanului Murad al IV-lea în Orient, urmează cele mai cunoscute localități din Asia Mică, Creta, Azerbaigean, Georgia, Armenia. După o pauză, revine în Orient la Basra, Tabriz, Bagdad. Dar, din 1651 începe să cunoască Europa. Mai întâi, Bulgaria și Dobrogea. Apoi, participând la expediții militare ale otomanilor, va străbate Moldova, Țara Românească, Transilvania, o parte a Poloniei, sudul Ucrainei. Profitând de trimiterea unei misiuni diplomatice ajunge la Viena și, pretinde el, a străbătut apoi întreaga Europă, până la Dunkerque. Asupra acestei afirmații mulți specialiști au îndoieli.

În țările noastre a călătorit între 1659-1661, cu reveniri mai târziu. La Evlia Celebi s-au îmbinat dorința de cunoaștere cu participarea efectivă la evenimente, la lupte. Dar, pentru turci războaiele aveau ca motivație de cele mai multe ori prădarea unor teritorii. Nu era vorba numai de o spoliere economică, ci de masacre, violuri, luare în scalvie, distrugerea clădirilor etc. Cu sinceritate, fiindcă el credea că așa trebuiesc purtate războaiele, Evlia ne redă drept firești acțiunile turcilor, oricât de bestiale erau în realitate. În vremea noastră cu tendințele sale egalizatoare, se pune semnul egalității între ororile războaielor purtate de europeni și cele duse de turci, tătari, arabi. Existau mari deosebiri între aceste două categorii. Da, europenii jefuiau și violau femeile, orientalii făceau la fel dar, după viol ucideau femeile dacă nu puteau să le ducă în haremuri și, după jaf, distrugeau toate clădirile dintr-o localitate.

Deși trecut prin școlile turcești, Evlia Celebi face mari erori, ilustrează poate în acest mod nivelul școlilor respective. După el, cheii, maghiarii, polonezii etc. sunt maghiari, iar valahii, moldovenii, sârbii, suedezii etc. sunt slavi, fac parte din cele 12 neamuri ale Rusiei. Spre deosebire de el, toți călătorii străini au subliniat originea latină a românilor. Valahii și moldovenii mai sunt amintiți ca săpători la lucrările pentru ridicarea cetății Azov.

„Mare lingvist”, Celebi vorbește de limbile valahe și moldovene, când ceilalți călători subliniază identitatea limbii la munteni și moldoveni. Amuzante sunt și cunoștințele sale despre râurile din Moldova, cu referințele la județul nostru: „Râul Siret se formează în Ardeal și în țara leșească, dar în ținutul Moldovei poate fi trecut cu corabia; se varsă în Dunăre, în apropierea cetății Galați. Râul Bârlad se varsă în Siret, iar râul Scânteia (Iskentey) se varsă la rândul său în Bârlad. Râul Trotuș e despărțit de râul Bârlad. Marele râu Prut vine din vilaetul căzăcesc și poate fi trecut cu corabia în fața Țuțorei” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 363). Alături de câteva informații exacte, mai multe erori în câteva rânduri: locurile unde izvorăsc Siretul și Prutul sunt indicate greșit, există numai localitatea Scânteia, situată pe râul Rebricea, care, este adevărat, se varsă în Bârlad, despărțirea Trotușului de Bârlad este o afirmație fără vreo motivare logică. La 9 noiembrie 1659, Evlia Celebi pleacă spre Moldova cu oștile turcești care conduse de Ahmed aga urmau să-l detroneze pe Constantin Vodă Șerban și să-l ridice în scaunul Moldovei pe Ștefăniță, fiul lui Vasile Lupu. Practicile armatei turcești i se par lui Evlia Celebi normale: „De aici am sosit în satul Tebeceni, unde am poposit. Și raialele de aici fiind plecate în ajutorul taberei moldovene, tot satul a fost incendiat... Apoi am sosit la locul de popas al satului Fâlcui (Falcin); și acesta a fost incendiat” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 459). La pagina 463 este amintită câmpia Fâlcuiului, care este însă poziționată greșit, între Suceava și Târgu Ocna. După ce au prădat împreună cu tătarii o bună parte a Moldovei, turcii se îndreaptă spre Muntenia, distrugând însă în drum tot ce mai rămăsese în picioare: „Pornind de aici, spre apus, am ajuns în câmpia Fâlcuiului și, de acolo, spre muntele Ocna. Întreg muntele și stâncă de aici sunt de sare, iar robii, găurind muntele, scot sarea din stâncă. Are și un vameș separat. Aici am găsit vreo două sute de prizonieri mahomedani pe care i-am eliberat, scoțându-i din peșteri. Dar mulți dintre ei au murit când au ieșit la lumina zilei. I-am înmormântat acolo. Alții au murit pe drum, când mergeau cu noi călare. Foarte puțini dintre ei au scăpat cu viață. Dacă aș descrie peșterile de la această ocnă, așa cum sunt ele, aș spune că sunt niște puțuri uriașe și seamănă cu infernul.

De aici, plecând spre apus, am intrat în munți și, mergând prin sate și orașe, în căutare de prăzi, ne-au ajuns din urmă capugibașii trimiși de către hanul tătar și de marele vizir Köprülü Mehmed pașa cu hatîșerifuri, conținând următoarea poruncă: «Tu, care ești calgaiul prealuminatului meu frate han, și tu, care ești supusul meu agă de țarmuri, după cucerirea țării Moldovei, cu patruzeci de mii de tătari iuți ca vântul, să-i veniți de hac blestematului de Mihnea, care s-a răzvrătit în Țara Românească, și, distrugându-i vilaietul, să-i prădați toate avuturile și să vă bucurați <de ele>». Când s-a citit acest hatîșerif, fiecare ostaș din armata tătară a devenit ca un balaur cu șapte capete; chiar în ziua aceea, au și pornit spre Țara Românească optzeci și unu de mii de tătari, cu patru sute de mii de cai.

Plecarea noastră din Moldova în expediție contra Țării Românești.

Mai întâi, toată armata s-a adunat la un loc. Ținându-se sfat, toți au încălecat pe caii lor buni și apoi, omorând pe malul râului Scânteia pe toți prizonierii ce-i luaseră mai înainte, au rămas singuri. În ziua aceea mergând năvalnic, am parcurs o distanță de treizeci și una de ore și am ajuns până seara în orașul Scânteia. Au fost incendiate numaidecât cele trei sute de case, capturându-se multe prăzi și mulți robi. De acolo, am năvălit spre apus și, incendiind și orașul Vaslui, am luat multe prăzi. Am sosit <apoi> în orașul Bârlad, ruinându-l și pe acesta, am ajuns în orașul Tecuci. Populația de aici și boierii venind în întâmpinarea noastră cu daruri, orașul lor nu a fost incendiat.

Plecând de aici în trap, am ajuns la marele menzil Focșani. În acest oraș stăpânesc și încasează taxele vamale doi boieri, unul din Moldova și altul din Țara Românească. Este un oraș mare, iar raiaua și hatmanii (staroștii) săi, ieșind în întâmpinarea noastră, au adus daruri numeroase. Orașul lor nu a fost devastat. A doua zi, am trecut cu caii râul Focșani și am intrat în Țara Românească. Am sosit în marele oraș Râmnic, care a fost incendiat, căci raialele plecaseră la tabăra lui Mihnea. Nu s-au găsit prăzi nici robi.

Plecând de aici, chiar în ziua aceea, am mers prin munții acoperiți cu păduri și, capturând opt mii de robi aleși, am ajuns în orașul Buzău. Era foarte înfloritor. În zori de zi tot orașul a fost incendiat; de frica incendiului locuitorii nu și-au părăsit casele, iar cei care au ieșit au fost luați robi.

Plecând și de acolo spre apus, am ajuns în orașul Gherghița. De dimineață, împresurând acest oraș, am luat șapte mii de robi, înainte ca ei să iasă din casele lor. Au fost capturate atâtea prăzi încât toți ne-am îmbogățit. Nu am dat foc acestui oraș.

Plecând în grabă în noaptea aceea, am asediat orașul Târgoviște, marele centru comercial al Țării Românești. Dimineața, când am trecut la atac, zicând «Allah!, Allah!», n-a ieșit nimeni în fața noastră, fiindcă bărbații de aici fiind plecați în tabăra (lui Mihnea), în oraș nu rămăseseră decât douăzeci și trei de mii de femei și copii. De aici am luat numeroși robi și multe avuții și tezaure din biserici” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 463-464).

Cu aceeași seninătate când a vorbit despre incendierea satelor și orașelor din Moldova, Evlia Celebi va consemna cu satisfacție continuarea acțiunilor în Muntenia, semnificative pentru cum procedau la război „prieteni” noștri turci de astăzi: „În acel loc Gazi-Batâr aga a fost lăsat în urmă cu bogățiile, cu robii și cu tezaurele capturate, împreună cu zece mii de «voinicici», și, astfel, armata islamică a fost ușurată.

„De acolo, am mers, tot în grabă, spre miazăzi, parcurgând într-o oră o distanță de nouă ceasuri și am ajuns în zorii zilei la renumitul oraș București, capitala Țării Românești, asediind acest târg. De dimineață, când oastea tătară a pornit la atac, toate femeile, toți băieții și fetele au ieșit pe străzi cu vestminte de noapte, țipând și văitându-se; mulți dintre ei au fost luați robi. Au mai fost capturate atât de multe lucruri, avuții și tezaure, încât nu se poate descrie. Au fost luați numaidecât douăzeci și șase de mii de robi aleși și șase sute de care cu diferite lucruri și mărfuri; prizonierii au fost predați tot lui Batâr aga, care se afla în urmă” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 464-465). Din când în când autorul nostru poate fi și uman, când, de exemplu, descrie frumusețea bisericii Trei Ierarhi, aducând și contribuția imaginației sale: „După aceasta, trebuie să fie văzută și mănăstirea lui Lupul bei, din interiorul orașului. Nu poate fi descrisă nici cu graiul, nici cu pana. Fiind clădită de curând, pietrele de marmură strălucitoare lucesc și scânteiază, încât par că ar fi frunzele de pe un pergament iluminat. El a construit această mănăstire timp de șase ani. Deși plătește și sultanului Murad 100000 de galbeni, atunci i s-a arătat sultanului Murad: «Padișahul meu, Lupul bei a zidit, cu învoirea ta, o cetate atât de puternică, încât ai întâmpina greutăți pentru a o cuceri, chiar dacă ai merge tu însuși cu oștirea ta cât marea». De aceea Murad han a trimis în taină o iscoadă. Când acesta a ajuns acolo a văzut că, într-adevăr, este o clădire foarte mare, dar nu o cetate, ci o patriarhie care nu-și are pereche nicăieri pe fața pământului. După ce acest om s-a uitat bine la frumusețile și la planul acestei biserici, a descris-o padișahului în amănunțime. Sultanul Murad, zicând că: «Dacă va fi voia lui Allah, vom face și noi o geamie la fel!», a trecut-o cu vederea.

Dar, într-adevăr, este o biserică construită cu multă măiestrie. Atât în interior cât și în exterior, se află chipuri care se pot pune alături de picturile lui Mani și Behzad și Aga Râza, parcă sunt înșuflețite, numai că nu vorbesc; dar felul lor de a zâmbi și de a privi dă de gândit” (*Călători străini...*, vol. VI, p. 479).

Am arătat mai sus cât de crunt a fost prădată Țara Românească, „vitejii”, cum îi numește Evlia Celebi pe tovarășii săi de jaf, se întorc în Moldova, încărcăți cu bunurile lor furate. Ca să evite probabil noi atrocități, domnul Moldovei le trimite daruri bogate la Focșani, acestea fiind însoțite și de rugăminți înjositoare și fierbinți. Mulțumiți de cele permise, conducătorii le-au recomandat „vitejilor” să nu mai incendieze satele și orașele întâlnite în cale, așa cum făceau întotdeauna după ce le prădau. Pierzând speranța de a mai putea porni la jaf, fiecare a căutat să-și ducă cu bine robii și prăzile pe care le avea. În drumul spre Iași, ajung prin județul nostru. „În același timp am prădat o sută șaptezeci de mii de vite și cai și patru sute de mii de oi. A doua zi, amândouă aripile, cea din dreapta și cea din stânga, au ajuns în orașul Focșani și am trecut dincolo de râu. Mai înainte, robii și avuțiile prădate din Țara Românească fuseseră trimise în țara Crimeii, împreună cu Batâr

aga și cu alți o mie de viteji. Slavă lui Allah, în acest oraș ne-am întâlnit cu toții și am adunat toată oștirea la un loc. Dar cele zece mii de care cu avuții au devenit piedici pentru picioarele noastre. În acest oraș am dormit o noapte. Aici fiind hotarul Moldovei, au sosit nenumărate daruri din partea beului Moldovei, care venise cu noi, pentru calgai-sultan și pentru aga de țarmuri și pentru oamenii de slujbă și pentru agalele de furaje și pentru bătrâni. El se ruga, cu scrisoare, astfel: «De aici începe ținutul meu și vilaietul meu; să nu mai prădați și să nu mai jefuiți». Când s-a citit scrisorile sale de rugă, atunci agalele de furaje și telalii au strigat: «De acum înainte calgai-sultanul nostru îi va pedepsi aspru pe cei care vor face incursiuni și vor pustii satele și vor lua bani, vite de povară și îmbrăcăminte». Pierzând speranța de a mai putea porni la jaf, fiecare a căutat să-și ducă cu bine robii și prăzile pe care le avea.

După aceea am plecat de la Focșani și, urmând drumul de țară spre răsărit, am trecut prin orașul Tecuci și prin târgul Bârlad. Trecând cu multă greutate râurile Bârlad și Vaslui, am ajuns la târgul Vaslui. Raiatele și boierii de aici, venind cu nenumărate daruri, au mai salvat 800 de robi și 70000 de oi, dându-ne multe avuții. De aici, am înaintat de-a lungul luncii Bârladului și tot în ziua aceea am urmat și cursul râului Scânteia.

După multă trudă și oboseală, am ajuns la târgul Scânteia. Și aici au fost vândute multe mii de oi și vite. Dar nu s-au vândut deloc nici cai și nici robi, pentru că tătarii țin mult la cai și la robi.

De aici, urmându-ne drumul tot spre răsărit, noul bei al Moldovei, însoțit de 100000 de ostași, a ieșit în întâmpinarea lui calgai-sultan, în sunetele meterhanelei sale, strigând: «Biruința ta să fie binecuvântată!»; i-a pus pe umeri o blană de samur și i-a încins cu o sabie împodobită cu pietre scumpe. De asemenea, i-a dat și agăi de țarmuri un caftan prețios, lucrat în aur. Pe toți oamenii lui de frunte i-a îmbrăcat cu câte un cekman de postav și cu nădragi.

Intrând în Iași cu întreaga oaste islamică, în a patruzeci și una zi, am avut cinstea de a vedea pe binefăcătorii noștri: Gazzaz-zade aga și Kemankes Ahmed pașa, al lui Fazlî pașa, și încă alte multe sute de buni prieteni. Slavă lui Allah, căci eu am intrat în acest oraș cu zece feciori robi și patru fecioare sclave și cu șaptesprezece cai și cu multe avuții de pradă. Am oferit daruri lui Ahmed aga și am primit daruri de la el, de la <Ștefan> bei și de la ceilalți. Apoi, am stat liniștit în conacul meu” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 471-472).

Textul este edificator și pentru actele de omenie ale celor de aici, dar și pentru consemnarea cu mândrie a prăzilor personale – între care și patru fecioare – ale autorului scrierii, tip de „intelectual” turc medieval.

Revenind la descrierea „vilaetului” Moldova, Evlia Celebi prezintă din nou Bârladul și Vasluiul.

„Descrierea hotarului vilaietului Moldova.

Mai întâi, din orașul Focșani am mers trei ceasuri spre răsărit, și am trecut cu caii râul Putna. Râul acesta, venind din munții Sucevei, se varsă în Dunăre. De acolo, am mers încă cinci ceasuri. Râul Siret, izvorând dintre vilaietul Ardeal și țara leșească, curge prin vilaietul Moldovei, spre miazăzi, și se varsă în Dunăre în apropiere de cetatea Galați, de pe marginea fluviului Dunărea. Când am trecut acest râu, Siret, sârmanul de mine am îndurat multe necazuri și, trecând cu bine, am mers timp de patru ceasuri.

Despre orașul Tecuci. Aici locuiește un boier moldovean. Are grădini și vii, dar nu sunt nici dughene și nici mănăstiri. Este un orașel așezat pe malul râului Bârlad, dar satele și localitățile din împrejurimile sale sunt foarte bogate. Râul Bârlad izvorăște din țara Moldovei și se varsă în râul Siret.

După aceasta, mergând pe malul râului Bârlad, timp de șase ceasuri, spre răsărit, am trecut printr-o vale largă în care se află o sută de sate înfloritoare cu grădini și vii.

Aspectul orașului Bârlad. Și stăpânul acestuia este tot un boier moldovean. Așezat pe un deal cu râpe, orașul este format din 200 de case acoperite cu scânduri și șindrilă și cu trestie. Dughenele se ridică cu totul la două sute, iar o mănăstire frumoasă, ca o cetate, se află așezată la poalele unui deal. Acest oraș nu are însă vii și grădini.

Luând și de aici călăuze și harabale, am mers timp de șase ore tot pe valea râului Bârlad, acesta rămânând în partea stângă, spre munți. După ce am mers încă patru ore prin această vale, am ajuns la râul Vaslui. Și acest râu vine din munții Moldovei și se varsă în Dunăre. Este o apă mică ce poate fi trecută călare, dar este o apă dătătoare de viață. Apoi, am tot mers pe malul acestui râu.

Povestea orașului Vaslui. Este un oraș de sub stăpânirea unui boier din țara Moldovei. E așezat pe deal; n-are vii, nici grădini și nici loc de târg. E un oraș alcătuit din 300 de case acoperite cu scânduri și cu trestie. Are o mănăstire bogată. Nici până aci nu s-a terminat valea râului Bârlad. Luând călăuze și harabale de la boierul din acest oraș, ne-am sculat în miezul nopții și am pornit la drum.

După șase ore de mers prin valea Bârladului, dimineața, valea Bârladului a rămas din nou în partea stângă, iar spre răsărit, în fața noastră, a apărut râul Scânteia, care se varsă în râul Bârlad. Și prin valea Scânteii am mai mers timp de două ceasuri.

Despre târgul Scânteia. Și aici stăpânește un boier moldovean. Clădirile sunt așezate pe povârnișul unui deal înalt. Sunt 300 de case acoperite cu șindrilă și cu trestie. Are dughene și mănăstiri. Dar, deoarece toți locuitorii din oraș fugiseră în munți din cauza ciumei, nu am putut fi găzduiți în acest oraș, deși eram foarte oboșiți de drum. De aceea, mergând din nou spre răsărit, am străbătut munți și păduri, timp de patru ore, fiind lipsiți de puteri” (*Călători străini...*, vol. VI, pp. 731-732).

Vasile Alecsandri – valorificatorul folclorului românesc

Alexandru COCETOV

Cei mai mulți comentatori ai operei „bardului de la Mircești” au căzut de acord într-o privință: Alecsandri este un scriitor „total”. A abordat diverse genuri de specii, s-a afirmat în critica literară și, mai important, a pus bazele cercetării folclorului.¹

Prima formă de organizare și comunicare artistică prin cuvânt o reprezintă literatura populară. Ca formă a conștiinței sociale, înaintea apariției cronicilor (secolul XVI-XVII), poezia populară

a ținut loc istoriografiei.² În studiul „Poeți și critici”, T. Maiorescu îi relevă principalele merite „Farmecul limbii române în poezia populară e/ ni l-a deschis ..., frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru e/ a descris-o ... când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și București, e/ a răspuns la această dorință, scriindu-i comedii și drame”.³ De aceea momentul 1848 reprezintă în istoria literaturii române primul contact serios,

1 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 12. V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română, p. 79)

2 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 1. Literatura populară – mijloc de reflectare a spiritualității poporului nostru, p. 5)

3 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 12. V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română, p. 79)

conștient și programatic urmărit, cu spiritualitatea folclorică. Consecvent promotor al celebrei *Introducții de la Dacia Literară*, el însuși fondator al revistei alături de Kogălniceanu și Negruzzi, Vasile Alecsandri a considerat, ca și alți colegi din generația sa, că *folclorul* ca sursa de inspirație dă nota de originalitatea literaturii române atât prin subiect, cât și prin expresie. Poetul crează în *Legende* un univers medieval proiectat în mit, luminat de imaginea apolinică a lui Ștefan cel Mare, personaj mitologic al întregii noastre literaturi.

Folclorul reprezintă o arhivă a celor mai importante fapte ale trecutului, conservând numeroase evenimente ale zbuciumatei noastre istorii. Are deci o deosebită valoare documentară. Alecu Russo afirmă: „Din studiul lor (al poeziilor populare, n.n) ne vom lămurii despre originea limbei noastre, de nașterea naționalității române, de plecările naturii cu care este înzestrat poporul și de luptele de le-au susținut coloniile romane pân-a nu se priface în locuitorii de azi ai vechei Dacii”.⁴ Căci el (folclorul), a format teme, motive strâns legate de experiența de viață a poporului nostru, un fond de idei și de imagini specifice, un stil propriu.⁵

Istoria și folclorul constituie două coordonate esențiale ale unui popor. Creația populară este „expresia cea mai vie a caracterului național” (A. Russo, „Poezia populară”), pentru că reflectă obiceiurile, tradițiile, credința și limba poporului nostru...⁶

Alecsandri nu descoperă folclorul, căci înaintea de el s-au mai alcătuit culegeri de folclor, dar mai mult decât oricine, el licitează valoarea ei estetică ce îl entuziasmează până într-atât încât îi smulge afirmația, privită mai târziu cu o oarecare ironie, că *românul e născut poet*. Pri'n contaminarea cu folclorul, socotește poetul, literatura națională s-ar putea regenera. Tot aici în poeziile populare, Alecsandri le consideră „comori neprețuite”, pentru că ele oferă o imagine complexă a obiceiurilor și tradițiilor neamului nostru, aceasta fiind „expresia cea mai vie a caracterului național” (Alecu Russo „Poezia populară”).⁷

În poezia populară, Alecsandri descoperă întotdeauna nota patriotică și socială, precum și informația istorică. De ce poezia populară? Căci, „poezia populară este ... expresia cea mai vie a caracterului național”, afirmă Alecu Russo. Romantic, în spiritul vremii, în comentariile sale din culegerea „*Balade adunate și îndreptate*” (1852-1853), în ediția din 1866 „*Poezii populare ale românilor*”, în schimb, considerațiile lui vorbesc despre circulația internațională a unor teme și motive. Piese sunt culese din toate regiunile locuite de rămâni, Alecsandri fiind cel dintâi care constată unitatea folclorului român. A încercat o clasificare pe specii: cântece bătrânești sau balade, doine sau cântece de dor, cântece haiducești, hore sau cântece de jale, clasificare preluată de mulți folcloriști.⁸ Tot aici, Mihai Eminescu nota: „farmecul poeziei populare îl găsim în faptul că ea este expresia cea mai scurtă a simțământului și a gândirii...”⁹

Patima lui folclorică i-a fost stimulată de A. Russo și o descoperă plimbându-se prin munți, la Piatra, unde aude: „cântecul cel mai frumos, cei mai jalnic, cel mai de suflet... pe lume: doina de la munte, acea melodie curat românească, în care odată inima omului se tălmăcește prin suspine puternice și prin note dulci

și duioase, doina jalnică, care face pe român să ofteze fără voie și care cuprinde în sânul ei un dor tainic după o fericire pierdută”.¹⁰

Poeziile populare erau „adunate și îndreptate” de V. Alecsandri deci „îndreptările” fiind esențiale și-i conferă drept de „proprietate literară”. „Proprietatea” privește mai ales forma, nu și conținutul. A adăugat uneori versuri, alteleori a născocit „cântece” întregi: *Movila lui Burcel*, *Cântecul lui Mihai Viteazul*, nu a avut o intervenție grosolană, ceea ce a determinat ca ulterior acestea să circule în popor tocmai cu haina dată de Alecsandri: *Miorița*, *Meșterul Manole*, *Toma Alimoș*, *Miu Copilul*.¹¹

În altă ordine de idei ... explorarea materialului folcloric a fost întotdeauna o coordonată fundamentală a creației poetice a lui Alecsandri. Tradițiile folclorice, datinele naționale, superstițiile populare apar ... drept elemente importante într-un șir de scrieri dramatice „O nuntă țărănească”, „Arvinte șe Pepelea”, „Ion Păpușerul”, „Barbă Lăutaru”, „Crai nou” sunt exemple elocvente în acest sens. Cu toate acestea, până la feeria „Sânzeana și Pepelea”, folclorul în opera dramatică a lui Alecsandri îndeplinea mai multe funcții auxiliare și decorative.¹²

Cei mai mulți comentatori ai operei „bardului de la Mircești” au căzut de acord într-o privință: Alecsandri este un scriitor „total”. A abordat diverse genuri de specii, s-a afirmat în critica literară și, mai important, a pus bazele cercetării folclorului. În studiul „Poeți și critici”, T. Maiorescu îi releva principalele merite: „Farmicul limbii române în poezia populară *el* ni l-a deschis ..., frumusețea proprie a pământului nostru natal și a aerului nostru *el* a descris-o ... când societatea mai cultă a putut avea un teatru în Iași și București, *el* a răăspuns la această dorință, scriindu-i comedii și drame.” Valoarea unică a lui Alecsandri constă în totalitatea acțiunii sale literare”, mai adaugă Maiorescu.¹³

Scriitorii precum Kogălniceanu, Russo, Negruzzi ... au apreciat valoarea estetică, etică și istorică a folclorului, însă Alecsandri e cel ce pune bazele unei cercetări temeinice, programate în acest domeniu. El acule folclorul în Munții Vrancei împreună cu A. Russo, alcătuiindu-și un bogat material documentar.¹⁴ El remarcă în publicațiile sale, că: „folclorul reflectă sufletul poporului în datele sale fundamentale: comportamentul psihic și social, veleitățile creatoare, comuniunea cu natura.” „Românul e născut poet!” exclamă Alecsandri, și urma în altă parte: „el întinerește cu natura, căci o iubește cu toată dragostea unui om primitiv.” De aceea și toate cântecele lui încep cu „Frunză verde” („Românii cu poezia lor”). Ceea ce a apreciat cel mai mult la creația populară erau maxima concentrarea a expresiei, capacitatea de a reda cât mai feresc cu puțință stări și sentimente.¹⁵

Alecsandri a folosit în creația poetică o gamă largă de teme, și motive luate din folclor. Meritul său incontestabil constă în aceea că a simplificat versificația, urmând modelul prozodiei populare.¹⁶

4 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 1. *Literatura populară – mijloc de reflectare a spiritualității poporului nostru*, p.10)

5 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 1. *Literatura populară – mijloc de reflectare a spiritualității poporului nostru*, p.13)

6 (Sinteze Literare, Gh. Puiu și F. Gavril; *Literatura pașoptistă de inspirație folclorică*, p. 61)

7 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 1. *Literatura populară – mijloc de reflectare a spiritualității poporului nostru*, p.7)

8 (Vasile Alecsandri și Folclorul; p. 2, Profesor Daiana Breban, „LPS-CSS”- BAIA MARE).

9 (Sinteze Literare, Gh. Puiu, F. Gavril; 1. *Literatura populară – mijloc de reflectare a spiritualității poporului nostru*, p.13)

10 (Vasile Alecsandri și Folclorul; p. 2, Profesor Daiana Breban, „LPS-CSS”- BAIA MARE)

11 (Vasile Alecsandri și Folclorul; p. 2-3, Profesor Daiana Breban, „LPS-CSS”- BAIA MARE)

12 (Vasile Alecsandri și Teatrul (Ediția a 2-a); Haralambie Corbu, Chișinău, 2010; În *folclor. Feeria Națională „Sinzeana și Pepelea”*, p. 183)

13 (Sinteze Literare, Gh. Puiu și F. Gavril; 12. *V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română modernă*, p. 79)

14 (Sinteze Literare, Gh. Puiu și F. Gavril; 12. *V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română modernă*, p. 80).

15 (Sinteze Literare, Gh. Puiu și F. Gavril; 12. *V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română modernă*, p. 80)

16 (Sinteze Literare, Gh. Puiu și F. Gavril; 12. *V. Alecsandri – deschizător de drumuri în literatura română modernă*, p. 80)

2014 - Anul Sfinților Martiri Brâncoveni

300 de ani de la martiriul Sfinților Brâncoveni
(1714-2014)

În memoria lui Vasile Adăscăliței

„JERTFA BRÂNCOVENILOR”

Lucian-Valeriu LEFTER
Ana-Maria RAȚĂ

Împlinirea a trei secole de la moartea Brâncovenilor, decapitați la 1714 la Istanbul, marcată anul acesta prin trecerea celor martirizați în rândul sfinților, comemorată prin ample ceremonii, se cuvine să fie consemnată și pe tărâm etnologic.

Trebuie să ne mai amintim despre fenomenul teatrului folcloric cultivat cu precădere în Moldova, îndeosebi cel haiducesc. Cercetările etnologice ale profesorului universitar Vasile Adăscăliței (1929-2007) s-au dedicat acestui domeniu, identificând momente ale istoriei naționale reținute în folclor și jucate în piese de teatru, precum *Căderea Plevnei* sau *Predarea lui Osman-Pașa*. Însă teatrul folcloric cu subiecte istorice are o vechime seculară. Sfârșitul tragic al lui Grigore vodă Ghica reprezintă subiectul celei mai vechi piese românești de teatru popular: *Occisio Gregorii in Moldaviae vodae tragedice expressa*, apărută pe la sfârșitul secolului al XVIII-lea, în Transilvania.

Ion Mușlea a identificat în nordul Transilvaniei piesa care avea drept subiect sfârșitul lui Constantin Brâncoveanu: *Cântare și verș la Constantin*, cules din Cavnic, județul Baia Mare. La rândul său, Vasile Adăscăliței a cules, în anii 1966 și 1967, șase variante ale teatrului folcloric *Brâncovenii* în satele din zona Rădăuților, județul Suceava, respectiv Straja și Vicovul de Sus. A publicat una dintre aceste variante în 1967¹, cu primul pasaj cenzurat, redat atunci doar la note de subsol, însă acum republicăm varianta așa cum ar fi trebuit, cu pasajul la locul său, cum apare în teza de doctorat susținută de folclorist în 1970²: *Teatrul popular de Anul Nou din Moldova*. Ulterior, a identificat poate cea mai veche variantă a acestei piese de teatru, păstrată într-o *Carte cu jocuri Romane*, în arhiva de folclor a Muzeului Național din Budapesta³. Primul dintre cele patru „jocuri”, câte cuprinde cartea, este *A lui Constantin Împărat sau Jocul Constantinului*, cules de cantorul greco-catolic Kulik András, în 1908, la Rodna veche.

Vechimea teatrului popular *Brâncovenii*, de origine transilvăneană, a fost apreciată de Vasile Adăscăliței, având în vedere și variantele moldovenești, aflate „la răscrucea dintre veacurile al XVIII-lea și al XIX-lea, când integrată în Austro-Ungaria, Bucovina putea să recepteze această influență fără dificultăți, schimbările fiind active și facile”. Aceasta deoarece la românii din Transilvania această piesă de teatru folcloric avea rol mobilizator, fiind o „alegorie în lupta pe care ortodoxismul o opunea tendințelor continui, și nu lipsite de presiune, ale catolicismului, care, transformat într-o armă politică de stat, devenise unul din mijloacele de deznaționalizare”.

1 Vasile Adăscăliței, *Date noi privind teatrul folcloric „Brâncovenii”*, în „Revista de etnografie și folclor”, București, tom 12 (1967), nr. 6, p. 423-434.

2 Idem, *Teatrul popular de Anul Nou în Moldova*, Teză de doctorat, vol. II, București, 1970, p. 254-257.

3 Idem, *Carte cu jocuri romane în Arhiva de folclor a Muzeului Național din Budapesta*, în „Dacia Literară”, Iași, serie nouă, VIII (1997), nr. 4, p. 9-10.

BRÂNCOVENII

Din satul și comuna Straja, județul Suceava

Culeg: Adăscăliței Vasile și Popescu Vasile, student, în 1966.

De la Juravle Vasile, 16 ani.

Personajele:

- Brâncoveanu
- Primul fiu: Alexandru
- Al doilea fiu: Mihai
- Al treilea fiu: Radu
- Sultanul
- Soldatul I (Bobu)
- Soldatul II (Canac)
- Călăul.

Toți cântă:

Sculați, domnilor, sculați,
Brâncovenii i-așteptați!
Așteptați-i cu onor,
Brâncoveanu domnitor!
Sculați și priviți în jos
Cum îl bate pe Cristos,
Cum îl bat și-l chinuiesc
Și pe cruce-l răstignesc,
La Golgota-ntr-un obor,
Mântuire la popor!

Sultanul:

Soldat Bobu și Canac,

Drepti, aice la cerdac!

Soldatul I:

Poruncă, mare sultane,
Sunt la ordin cât de mare,
Și prin apă, și prin foc,
Sunt la ordin tot pe loc.

Soldatul II:

Și eu Canac, din cerdac,
Ce mi-ți spune ca să fac.

Sultanul:

Duceți-vă la Muntenia cea
frumoasă,
Chiar la Brâncoveni acasă
Și aduceți-i aici,
Să-i văd ce fel de voinici!
Aduceți-i să-i văd eu,
Capul jos ca să le ieu!
De nu faceți cum vă spun,
Capul pe butuc vi-l pun!

Brâncovenii cântă:

Scumpă-i țara românească,
Toți românii să trăiască,
Să trăiască cu onor

Și să aibă domnitor;

Să trăia' popor român,
Să nu dea bani la sultan!

Brâncoveanu vorbește:

lată, fie, sunt și eu
Turc tiran, fără Dumnezeu!

Sultanul:

Brâncovene Constantin,
Boier vechi și domn creștin,
Adevăr am găsit scris,
Pân-aicea! Eu te-am prins.
Să desparți a ta domnie
De a noastră avuție?
Că de mult ce ești avut
Bani de aur ai bătut,
Făr-a-ți fi de nime teamă,
Făr-a vrea ca să-mi dai seamă.
Ți-ai făcut popi și diaconi
Ca să-ți cânte la iconi!

Brâncoveanu:

De-am fost rău, bun, la domnie,
Dumnezeu singur mă știe;
De-am fost bun, rău, pe pământ,

Uite-acuma vezi ce sunt!

Sultanul:

Brâncovene Constantin,
Boier vechi, ghiaur hain,
De ți-i milă de copii
Și de vrei ca să mai fii,
Lasă-ți legea creștinească
Și te dă-n legea turcească!
Că dacă nu te turcești,
Tu pe lume nu trăiești!

Brâncoveanu:

Facă Dumnezeu ce-o vrea,
Chiar pe toți de ne-ați tăia,
Capul sus cât l-o-i ținea
Nu mă las de legea mea.
Legea lui Cristos, barbarii
N-or călca-o în picioare;
Asta-i lege-adevărată,
Lege de la Cristos dată.

Sultanul:

Soldat Bobu și Canac
Drepti, aice, la cerdac!

Soldatul I:

Iată-mă, sunt pregătit,
Unde-mi spuneți, de pornit.

Soldatul II:

Și eu, Canac, din cerdac,
Ce mi-ți spune ca să fac.

Sultanul:

Luați pe-acești trei tirani,
Tot feciori de brâncovani,
Și călăul din Bosfor
Să le ieie capul lor!

Călăul:

Cum te cheamă, măi tiran?

Feciorul cel mare:

Alexandru Brâncoveanu.

Călăul:

Iar tu, fecioraș din Plai?

Feciorul mijlociu:

Eu sunt fratele, Mihai!

Călăul:

Iar tu, cel din ceaulic?

Feciorul cel mic:

Eu sunt Radu, cel mai mic.

Călăul:

Ce-așa mare lege-aveți
De vă țineți toți sumeți?
Legea de creștin haiduc
Vreți s-o-ntindeți peste turc?
Voi nu știți că ne muncim
Toată lumea s-o turcim?

Un fecior:

Asta-i legea-adevărată,
De la Dumnezeu lăsată.

Soldații:

Hai, Alexandre, și te-om duce
Să-ți dai viața pentru cruce!
Pentru că nu te turcești,
Tu pe lume nu trăiești!

Alexandru:

Lăsați-mă să mă-nchin
În legea mea de creștin.
De-am făcut cuiva vreun rău,
Să mă ierte Dumnezeu!

Călăul:

Ce te lauzi tot mereu
Că mai este Dumnezeu?
Dumnezeul tău, îndată,
Îți arăt eu, barda lată!

Pleacă capul să ți-l tai!

De turcit nici grijă n-ai?

Sultanul:

Când oi zice doi-trei, iară,
Capul de trei pași să-i sară!

Alexandru:

Ah!

Brâncoveanu:

Doamne, fie voia ta!

Călăul a mimat tăierea capului.

Soldații:

Mihăiță din Munteni,
Tot feciori de brâncoveni,
Pentru că nu te turcești,
Tu pe lume nu trăiești!

Radu:

Tăticuță-ți mulțumesc,
Mult aș vrea să mai trăiesc.
Cum am face să scăpăm
De acest afurisit blestem?

Brâncoveanu:

Taci, fiule, nu mai plânge,
Că inima-n piept se frânge;
Taci și mori în legea ta,
Că tu cer vei căpăta!

Soldații:

Răducule cu păr crețu,
Tot fecior de domn isteț!
Pentru că nu te turcești,
Tu pe lume nu trăiești.

Mihai:

Lăsați-mă să mă-nchin
În legea mea de creștin!

Călăul:

Țipă barda-n mâna mea,
Capul tău ca să ți-l ia!
Pleacă capul să ți-l tai,
De turcit nici grijă n-ai!

Sultanul:

Când oi zice doi-trei, iară,
Capul de trei pași să-i sară!

Călăul se face că-i taie capul.

Mihai:

Ah!

Brâncoveanu:

Doamne, fie voia ta!

Sultanul:

Constantine, cum îți pare,
Nu ți-i suparare mare?
Trei coconi tu ai avut,
Din trei, doi ți i-am pierdut,
Numai unul ți-a rămas.
De milă de vrei să-l las,
Lasă-ți legea creștinească
Și te dă-n legea turcească!

Brâncoveanu:

Facă Dumnezeu ce-o vrea,
Chip, și pe el de l-ați tăia,
Nu mă las de legea mea!

Radu:

Lăsați-mă să mă-nchin
În legea mea de creștin;
Lăsați-mă să spun și eu,
De-am făcut cuiva vreun rău,
Să mă ierte Dumnezeu!

Călăul:

Ce te lauzi tot mereu
Că mai este Dumnezeu?
Pleacă capul că-i de ajuns
De când țin eu barda sus!

Sultanul:

Când oi zice doi-trei, iară,
Capul de trei pași să-i sară!

Călăul face gestul decapitării.

Radu:

Ah!

Brâncoveanu:

Doamne! Fie voia ta!
Ah, prea bunule și mare,
Vezi ce lucrează barbarii?
Ah, copiii mei! Din scurt
Pentru-aceasta i-am crescut?
Trei coconi eu am avut,
Pe toți trei mi i-ați pierdut!
Dar-ar Domnul Dumnezeu
Să fie pe gândul meu,
Să n-aveți cuie la cruce,
Nici copii de sărutat!

Brâncoveanu oglindit în filatelie

Constantin DANELIUC

Constantin Brâncoveanu s-a născut în anul 1654, la Brâncoveni (actualmente comună în județul Olt), într-o veche familie boierească. Era fiul lui Papa Brâncoveanu și al Stancăi (Cantacuzino), sora domnitorului Șerban Cantacuzino. În vremea sa au avut loc intense acțiuni politice și diplomatice pentru stăvilirea expansiunii austriece și otomane în Europa de Sud-Est. Folosind o politică abilă, s-a menținut timp de 26 de ani la domnie (1688-1714). În 1914 este mazilit de către turci și executat la Istanbul, împreună cu cei patru fii ai săi și sfetnicul Ianache Văcărescu. Anii domniei lui Brâncoveanu au fost marcați de un progres economic și cultural-artistic, de inițiative de modernizare a aparatului statal, de reformare a sistemului fiscal. A organizat cancelaria statului în vederea întreținerii raporturilor cu puterile străine. Epoca brâncovenească s-a deschis influențelor occidentale care au început să prevaleze asupra celor orientale.

Domnitorul a inițiat o amplă activitate de construcții religioase și laice, îmbinând armonios în arhitectură, pictură murală și sculptură tradiția autohtonă, stilul neo-bizantin și ideile novatoare ale renașterii italiene într-un nou stil caracteristic, numit stilul brâncovenesc. Denumirea de stil brâncovenesc, sau de artă brâncovenească, este folosită în

istoriografia română de artă pentru arhitectura și artele plastice din Țara Românească în timpul domniei lui Constantin Brâncoveanu. Deoarece această epocă a influențat în mod hotărâtor evoluțiile de mai târziu, termenul se folosește prin extensie și pentru a descrie operele de artă din vremea primilor Mavrocordați, până către 1730. Istoricii de artă caracterizează uneori stilul prin analogie cu renașterea apuseană, datorită structurilor sale clare, raționaliste, dar exuberanța lui decorativă permite și folosirea termenului de baroc brâncovenesc.

Constantin Brâncoveanu și-a asumat rolul de protector al tiparului și școlilor din Țara Românească, dar și din Transilvania, numele său fiind întâlnit între cele ale donatorilor de la Școala românească din Șcheii Brașovului. S-a înconjurat de personalități de cultură din țară și străinătate, susținând financiar și diplomatic pregătirea tinerei generații de cadre în școlile europene.

În 1689 l-a adus de la Istanbul pe Antim Ivireanul, viitorul mitropolit, sub îndrumarea căruia s-au tipărit numeroase cărți românești, grecești, slave și chiar arabe, turcești și georgiene.

Constantin Brâncoveanu a înființat în 1694 Academia domnească din București, o școală superioară („colegiu public pentru pământeni și străini”) având ca limbă de predare greaca veche, în clădirile de la mănăstirea „Sfântul Sava”. În 1707 el a reorganizat-o, numind în fruntea ei pe învățatul grec Sevastos Kyminitis, urmat de Marcu Porfiropol.

În paralel cu „Academia de la Sfântul Sava”, funcționau și alte școli, în incinta unor mănăstiri, în care se preda în slavonește și în românește. Așa au fost școlile de la mănăstirile Sfântul Gheorghe Vechi și Colțea, amândouă în București, care pregăteau dieci pentru cancelariile domnești, preoți și dascăli. O serie de școli românești existau în orașele țării, în mănăstiri și chiar în mediul rural. În câteva mănăstiri au luat ființă biblioteci, cu lucrări procurate din mari centre culturale din apusul Europei; printre acestea se remarcă biblioteca de la mănăstirea Mărgineni (ctitoria lui Constantin Cantacuzino, postelnicul) și biblioteca mănăstirii Horezu, ctitorie a lui Constantin Brâncoveanu.

Constantin Brâncoveanu a fost unul dintre cei mai mari ctitori de biserici și mănăstiri din țările române și nu numai.

Încă înainte de a ajunge domnitor, el a ridicat două biserici, una la Potlogi, Dâmbovița și alta la Mogoșoaia, lângă București.

În București a ctitorit trei biserici pe locul unor mai vechi: biserica Sfântul Ioan cel Mare sau „Grecesc”, demolată în secolul trecut, biserica mănăstirii Sfântul Sava, demolată în secolul trecut și Biserica Sfântul Gheorghe Nou din București, existentă și azi în centrul capitalei, recent restaurată. În această din urmă biserică au fost depuse și osemintele ctitorului, în anul 1720, aduse în ascuns de la Constantinopol, de către soția sa, doamna Marica.

A mai zidit o biserică în satul Doicești, Dâmbovița - în 1706.

Împreună cu unchiul său, spătarul Mihai Cantacuzino, a ridicat mănăstirea din Râmnicu Sărat, cu hramul Adormirea Maicii Domnului, închinată mănăstirii Sfânta Ecaterina din Muntele Sinai.

În vara anului 1690, Constantin Brâncoveanu a pus piatra de temelie a celei mai de seamă din ctitoriile sale: Mănăstirea Horezu (sau „Hurezi”), cu hramul Sfinții împărați Constantin și Elena. La Potlogi, Dâmbovița, și Mogoșoaia, pe malul lacului Snagov, a ridicat două palate impunătoare, caracteristice stilului brâncovenesc, folosite ca reședință domnească.

Printre alte biserici și mănăstiri ctitorite sau refăcute de binecredinciosul voievod, trebuie amintite: Mănăstirea Sâmbăta de Sus, Mănăstirea Surpatele, Mănăstirea Polovragi și Mănăstirea Turnu din Târgșoru Vechi, Prahova.

Personalitatea și opera lui C.Brâncoveanu a fost ilustrată în artă plastică, filatelie și numismatică la fel ca și ceilalți domnitori români ce au condus destinele poporului român și s-au ocupat de bunăstarea lui.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
<http://sites.google.com/site/elanulvs/>

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: **Marin Rotaru**

Redactor-șef adjunct: **Cristian Onel**

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. **Vlad Codrea**,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. **Ștefan Olteanu**, București

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

Serghei Coloșenco, Bârlad

Laurențiu Ursachi, Bârlad

Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene
 Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
 Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

În anul 1938 pe data de 8 iunie a fost pusă în circulație o serie de mărci poștale formată din 11 valori denumită „Straja Țării” (Voievozi). Dintre cei 11 voievozi ilustrați valoarea de 2+2 lei de culoare verde îl reprezintă pe Constantin Brâncoveanu și a fost machetată de arhitect A. Bordenache (fig.1). Tot pe 8 iunie, dar în anul 1940, este pusă în circulație seria denumită „Straja Țării” (vederi) formată din 7 valori din care valoarea de 4+1 lei de culoare oliv închis reprezintă mănăstirea Horezu, clădire a lui Constantin Brâncoveanu (fig.2).

În 1964, pe 14 octombrie, este pusă în circulație seria de mărci poștale sub denumirea de „Centenare”, executată în policromie după machetele executate de Ion Unich și Ion Dumitrana. Prima valoare a acestei serii, 20 bani, reprezintă Academia Domnească din București, înființată în 1694 de Constantin Brâncoveanu, iar în prim-plan chipurile: domnitorul Brâncoveanu, stolnicul Cantacuzino și Gheorghe Lazăr (fig. 3). La 28 ianuarie 1681, Constantin Brâncoveanu a cumparat o primă parte de moșie la Mogoșoaia, completată după trei luni prin noi suprafețe de teren. Atras de frumusețea locurilor, viitorul domn a construit aici mai întâi o biserică, ce va servi drept paraclis viitoarei curți. A fost terminată la 20 septembrie 1688. Așezat pe malul lacului, într-o curte

dreptunghiulară împrejmuită de ziduri puternice, palatul se înalță pe trei niveluri: subsol (pivniță), parter și etaj. Pivnița se remarcă prin dimensiuni (16,05×14,10 m) și masivitate. În anul 1967, pe 29 iunie, intră în circulație seria de 6 valori plus o colită sub denumirea de „Monumente Istorice” în care găsim pe valoarea de 1,75 lei ilustrat Palatul Mogoșoaia (fig. 4). Cu această valoare s-a putut realiza și o carte maximă pe un suport reprezentând același palat (fig. 5).

În anul 1988, pe 20 iunie, cu ocazia împlinirii a 300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești a domnitorului Constantin Brâncoveanu, este pus în circulație un timbru executat în policromie după macheta realizată de Aurel Popescu, cu valoare de 2 lei, care îl reprezintă pe domnitor (fig.6). Cu același prilej apare o carte poștală (întreg) sub comanda 0118 din 1988 care îl reprezintă pe Constantin Brâncoveanu în imagine, iar deasupra textul „300 de ani de la urcarea pe tronul Țării Românești Muntenia a domnitorului Constantin Brâncoveanu 1688-1714” având un timbru fix cu aceeași reprezentare cu valoarea de 1 leu (fig.7). Filateliștii din București au realizat o ștampilă ocazională figurativă cu această ocazie ce poartă data de 15 august 1989 și a fost folosită la oficiul 45 București (fig.8).

(Fig.1)

(Fig.2)

(fig. 3)

(fig. 4)

(Fig.5)

(Fig.6)

(Fig.7)

(Fig.8)

Filiala A.F.R. Olt a organizat pe data de 26 septembrie 1988 expoziția filatelică „OLTFILEX 88” cu ocazia căreia a realizat un plic ocazional ce reprezintă Curtea de la Brâncoveni, Casa părintească a lui Constantin Brâncoveanu, iar deasupra, în medalion, domnitorul. Acest plic a fost obliterat cu o ștampilă ocazională dedicată momentului 300 de ani de la urcarea pe tron” (fig.9). Cu marca apărută în 1988 s-au putut realiza și cărți maxime (fig.10).

(Fig.9)

Pe 31 august 1993 Romfilatelia pune în circulație o serie de mărci poștale compusă din trei valori 3 valori, denumită „Icoane - sfinți”. Valoarea de 171 lei din această serie îl reprezintă pe Constantin Brâncoveanu, Ianache Văcărescu și cei patru fii ai lui Brâncoveanu: Constantin, Ștefan, Radu și Matei, canonizați la 20 iunie 1992 (fig. 11). Cu această marcă Romfilatelia a pus în circulație și o carte maximă cu ștampilă „prima zi” a emisiunii (fig. 12).

(Fig.11)

(Fig.10)

În 1995, pe 31 august, Romfilatelia pune în circulație seria de 3 valori intitulată „Monumente din România incluse în „patrimoniul arhitectural mondial” executată pe hârtie cromo după machetele lui Gheorghe Leahu. Pe valoarea de 960 lei este reprezentată cea mai de seamă ctitorie a domnului martir Constantin Brâncoveanu, Mănăstirea Hurez, sinteză a artei românești din acel timp, construită între anii 1690 și 1693 (fig. 13). Pe 15 august 2014 se împlinesc 300 de ani de la moartea lui Constantin Brâncoveanu și a celor 4 fii ai săi, prilej cu care Romfilatelia are în plan emiterea unei serii de 2 valori și o colită, o maximă și un plic filatelic (Fig. 14).

Bibliografie:

- Ștefan Ionescu, Panait I. Panait, *Constantin Vodă Brâncoveanu*, București, 1969
- C.M.P.R. - Catalogul mărcilor poștale românești
- Colecția proprie de material filatelic

(Fig.12)

(Fig.13)

(Fig.14)